

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TARİHİ SÜREÇTE AYDIN-ATÇA KENT PLANININ PEYZAJ PLANLAMA
KRİTERLERİ VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN İRDELENMESİ**

HAZIRLAYAN

TUĞÇE YURTKULU

DANIŞMAN

PROF. DR. H. SELMA ÇELİKİYAY

BARTIN-2018

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**TARİHİ SÜREÇTE AYDIN-ATÇA KENT PLANININ PEYZAJ PLANLAMA
KRİTERLERİ VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
TUĞÇE YURTKULU

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman : Prof. Dr. H. Selma ÇELİKAY - Bartın Üniversitesi
Üye : Doç. Dr. Canan CENGİZ - Bartın Üniversitesi
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Ayşe ÖZDEMİR - Pamukkale Üniversitesi

BARTIN-2018

KABUL VE ONAY

Tuğçe YURTKULU tarafından hazırlanan “TARİHİ SÜREÇTE AYDIN-ATÇA KENT PLANININ PEYZAJ PLANLAMA KRİTERLERİ VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN İRDELENMESİ” başlıklı bu çalışma, 02.05.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. H. Selma ÇELİKAY (Danışman)

Üye : Doç. Dr. Canan CENGİZ

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Ayşe ÖZDEMİR

Bu tezin kabulü Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. H. Selma ÇELİKAY
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Prof. Dr. H. Selma ÇELİKİYAY danışmanlığında hazırlamış olduğum “TARİHİ SÜREÇTE AYDIN-ATÇA KENT PLANININ PEYZAJ PLANLAMA KRİTERLERİ VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN İRDELENMESİ” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

İmza

02.05.2018

Tuğçe YURTKULU

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması yıllarca süren emeklerin bir ürünü olup, çeşitli insanların işbirliği ve yardımı olmaksızın tezin tamamlanması mümkün değildi. Öncelikle, tez danışmanlığımı üstlenerek araştırma konusunun seçimi ve yürütülmesi sırasında değerli bilimsel önerilerinden yararlandığım sayın hocam Prof. Dr. H. Selma ÇELİKAYAY'a içtenlikle teşekkür ederim.

Bu tez çalışmasını, “Aydın-Atça Kent Planının Kentsel Yerleşim Üzerine Etkisinin İrdelenmesi” başlıklı ve 2016-FEN-CY-007 nolu bilimsel araştırma projesi olarak destekleyen Bartın Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne teşekkür ederim.

Bu tezde jüri üyesi olma nezaketini gösteren, tezin incelenerek hataların düzeltilmesinde değerli vakitlerini harcayan ve yardımlarını esirgemeyen sayın hocalarım Doç. Dr. Canan CENGİZ'e, Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÖZDEMİR'e ve Dr. Öğr. Üyesi Pınar BOLLUKCU'ya şükranlarımı sunarım. Tez alanım ile ilgili yüzyüze görüşme imkanı bulduğum şehir plancısı Ahmet SALKIM'a ve Mimar Serhat KANYILMAZ'a, literatür taraması ve alan çalışmalarında desteğini esirgemeyen arkadaşlarım Mehmet EROĞLU, Manolya TÜTÜNCÜOĞLU ve kuzenim Nurten YURTKULU'ya, tez süreci boyunca beni çalışmaya yönlendiren Mimar Selda ARSLAN ÜNÜBOL'a, Mimar Selda ÇELİKAYAY'a ve annesi Gülümser ÇELİKAYAY'a, başta kardeşim M.Tunç YURTKULU, babam Adnan YURTKULU, anneannem Kırmızı ÖZBEY ve dedem Şerafettin ÖZBEY, ikinci annelik görevini üstlenen teyzem Şenel KURT olmak üzere her zaman yanımda olan aileme ve tabiki tüm bu süreç boyunca yanımdan bir dakika bile ayrılmayan annem Sibel YURTKULU'ya şükranlarımı sunarım.

Tuğçe YURTKULU

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TARİHİ SÜREÇTE AYDIN-ATÇA KENT PLANININ PEYZAJ PLANLAMA KRİTERLERİ VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN İRDELENMESİ

Tuğçe YURTKULU

Bartın Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. H. Selma ÇELİKİYAY

Bartın- 2018, sayfa: XII + 56

Geleceğe yönelik karar verme süreci olarak planlamalar, her ölçekteki yerleşme ve kentlerin geleceğini belirlemekte, yerleşmelerin mekânsal gelişimi hazırlanan planlar çerçevesinde biçimlenmektedir. Bu bağlamda, planlama süreçleri toplumun mekân kullanımını ve kentsel alanlardaki yaşantısını belirleyen çok önemli süreçlerdir. Disiplinler arası bir ekip çalışmasını gerektiren planlama süreçlerine katılan karar verici aktörlerin işbirliği ve bu süreçlere halkın katılımı kadar, karar vericilerin ve özellikle de plancının vizyonu, toplumun yaşam boyu nasıl bir çevre içerisinde yaşayacağını belirlemektedir. Buna örnek olarak gösterilebilecek Aydın iline bağlı Atça mahallesinin planlı gelişimi de, başta Atatürk olmak üzere, plancı ve yerel yöneticilerin işbirliği ve vizyonu sayesinde gerçekleşmiştir. Atça, toplumun geleceğini kurgulayan aktörlerin insan ekolojisi ve kent ekolojisi bağlamında çevresel faktörleri ve yaşam kalitesini göz önüne alarak, başarılı bir planlama sürecinin ve bu doğrultudaki uygulamaların nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin Türk şehircilik tarihinde örnek bir yerleşme modeli oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Atça'nın 1926 ve 1991 imar planları, plan kararları, tarihsel sürece ilişkin belgeler, fotoğraflar ve alanda yapılan güncel saptamalar üzerinden, Atça'nın planlı

gelişim süreci ve bu süreçlere dahil olan aktörlerin rolü ortaya konulmuş, Atça'daki kentsel açık yeşil alan sistemi, kentsel peyzaj planlama ve kentsel peyzaj tasarımı açısından irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atça; Kent formu; Kentsel planlama; Kentsel peyzaj planlama ve peyzaj tasarımı; Yeşil yollar.

Bilim Kodu: 502.11.01

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

EVALUATION OF AYDIN-ATÇA CITY PLANS FORM LANDSCAPE PLANNING AND DESIGN PRINCIPLES ASPECTS IN HISTORICAL PROCESS

Tuğçe YURTKULU

Bartın University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Landscape Architecture

Thesis Advisor: Prof. H. Selma ÇELİKİYAY

Bartın-2018, pp: XII + 56

Planning as a decision-making process for the future determines the future of settlements and cities at every scale and the spatial development of the settlements is shaped within the framework of prepared plans. In this context, planning processes are very important processes that determine the use of space in society and its experience in urban areas. Of decision-makers, and in particular planners' vision, as well as the involvement of people in decision-making processes that require an interdisciplinary team to work and in these processes, determines the fate of how society will live throughout its lifetime. For example, the planned development of the Atça district of Aydın Province, which can be shown as an example, has been realized thanks to the cooperation and vision of the planners and local administrators, especially Atatürk. Atça constitutes a model of settlement in the history of Turkish urbanism as a successful planning process in which actors devising the future of

the society are considering environmental factors and quality of life in the context of human ecology and urban ecology and how these practices can be realized.

In this study, by means of 1926 and 1991 master plans and the other documents, the role of the actors involved in these processes was examined together with Atça's planned development process which is a successful planning and good application example in the history of Turkish urbanism and the urban open green space system of Atça was examined in terms of landscape planning and design.

Keywords: Atça; Urban planning; Urban landscape planning; Urban landscape design.

Science Code: 502.11.01

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL VE ONAY	ii
BEYANNAME.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2 Araştırmanın Kapsamı	1
BÖLÜM 2 KAVRAMSAL TEMELLER	3
2.1 Kent Formu	3
2.2 Kentsel Planlama	5
2.3 Sürdürülebilir Kentsel Planlama	6
2.4 Kentsel Peyzaj Planlama	8
2.4.1 Kentsel Açık Yeşil Alan Kavramı	11
2.4.2 Yeşil Yol Sistemleri	13
2.4.3 Yeşil Kuşak Sistemleri	13
BÖLÜM 3 MATERYAL VE YÖNTEM	16

3.1 Materyal	16
3.2 Yöntem	17
BÖLÜM 4 ARAŞTIRMA BULGULARI	19
4.1 Atça'nın Genel Özellikleri	19
4.1.1 Coğrafi Konum ve Ulaşım	19
4.1.2 Tarihçe.....	20
4.1.3 Doğal Yapı	20
4.1.4 İklim	21
4.1.5 Bitki Örtüsü.....	23
4.1.6 Sosyo-Ekonomik Yapı	23
4.1.6.1 Nüfus	24
4.1.6.2 Eğitim Durumu.....	24
4.1.6.3 Ekonomik Yapı.....	25
4.2 Atça İmar Planı ve Planın Tarihsel Gelişim Süreci	26
4.2.1 1926 Onanlı Plan.....	26
4.2.2 1991 Onanlı Revizyon İmar Planı.....	30
4.3 Atça Kent Formu Gelişim Sürecinin Peyzaj Planlama Kriterleri ve Tasarım İlkeleri Açısından İrdelenmesi	31
4.3.1 Peyzaj Planlama Kriterleri Açısından İrdeme	31
4.3.2 Peyzaj Tasarım İlkeleri Açısından İrdeme	33
4.3.2.1 Bitkisel Ögeler.....	38
4.3.2.2 Yapısal Ögeler ve Kent Donatıları	40
BÖLÜM 5 SONUÇ VE ÖNERİLER	45
5.1 Sonuçlar	45
5.2 Öneriler	47
KAYNAKLAR.....	51

ÖZGEÇMİŞ.....	55

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Sayfa No
1. Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent Modeli	14
2. Tezin Akış Şeması.....	17
3. Aydın İli Haritasında Atça'nın Konumu.....	19
4. Atça Mahallesinin Harita Görünümü	19
5. Aydın-Atça Mahallesi 2017 yılı Nüfus Dağılımı	24
6. Aydın-Atça Mahallesi'nin Eğitim Durumu	25
7. Yunan işgalinden kurtulan Atça.....	27
8. Charles de Gaulle	27
9. Yeni Atça plan şeması.....	28
10. İpek pafta üzerine 1926'da çizilmiş Atça İmar Planı	29
11. Atça'nın sekizgen kent formu	30
12. Atça'daki tarım ve sanayi alanları.....	30
13. Atça'daki kentsel açık yeşil alan sistemi ve sulak alanlar	32
14. Atça Parkı ve havuzu	34
15. Kavaklar Caddesi-1953.....	34
16. Karakol Caddesi-1953.....	34
17. Kurtuluş Caddesi-1953	34
18. Atça'nın 1970 yılındaki görünümü	34
19. Atça Mahallesi kentsel açık yeşil alan sistemi-1972.....	34
20. Atatürk Caddesi –Güneybatı Aksı	35
21. Batı Caddesi –Batı Aksı.....	35
22. Kavaklar Caddesi-Kuzey Aksı.....	35
23. Nazilli Caddesi-Kuzeydoğu Aksı.....	35
24. Karakol Caddesi –Güney Aksı.....	35
25. Jurnalı Caddesi –Kuzeybatı Aksı.....	35
26. Kurtuluş Caddesi-Güneydoğu Aksı	36
27. Abdi Bey Caddesi-Doğu Aksı.....	36
28. Necip Tezcan Sokağı'na dik konumlanan ara aks	36
29. 154 Sokak.....	36
30. Sevgi Yolu.....	37

31. Atça Parkı'na Abdi Bey Caddesi'nden giriş38

Şekil

Sayfa

No

No

32. Atça Parkı'na Jurnalı Caddesi'nden giriş.....38

33. Atça Parkı'na Batı Caddesi'nden giriş38

34. Kadife çiçeği kullanılan çiçek parterleri38

35. Atça Parkı'nın bitkisel dokusu39

36. Atça Parkı havuzu39

37. Atça Mahallesi piknik alanı39

38. Atça seyir tepesi40

39. 75. Yıl Parkı'nda bulunan çocuk oyun alanı40

40. Atça Parkı'nda bulunan çocuk oyun alanı40

41. 154 Sokak'ta bulunan 75.Yıl Parkı41

42. Prof. Dr. Tamer Başoğlu Caddesi'ni demiryolundan ayıran sınır elemanı41

43. 75. Yıl Parkı'nı demiryolundan ayıran sınır elemanı41

44. Atça'lı Kel Mehmet Efe heykeli42

45. 75. Yıl Parkı'ndaki aydınlatma elemanları42

46. Atça Kent Meydanı42

47. Atça Kent Meydanı'ndaki kapalı pazaryeri43

48. Atça kent meydanındaki Atatürk ve Barış heykeli43

49. Atça Park'ı girişinde kullanılan malzemeler43

50. Atça Mahallesi yapısalında 3 kuşak etkisi44

51. Kavaklar Caddesi48

52. Atça Parkı çevre duvarı49

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Amacı

Planlama çalışmaları toplumların ve yerleşmelerin geleceğini belirleyen mekânsal organizasyon süreçlerini kapsamaktadır. Günümüz şehir ve yerleşmelerinde ortaya çıkan yapılı çevrenin doğal çevreyi yok ederek büyümesi, planlama süreçlerinde göz ardı edilen insan ekolojisi ve kent ekolojisi yaklaşımlarının önemini ortaya koymaktadır.

Özellikle kentlerde, açık yeşil alan sistemleri, kent ile birlikte kentlinin de nefes alacağı yaşam ortamlarıdır. Toplumun sosyal yaşantısını sürdüreceği, diğerleriyle iletişim kuracağı kamusal alanlar olarak da önemli rol oynayan aktif yeşil alanlar kapsamındaki rekreasyon alanlarına gün geçtikçe daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada, tarihi süreçte Aydın-Atça kent planının peyzaj planlama kriterleri ve tasarım ilkeleri açısından irdelenmesini amaçlanmıştır.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

Tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, araştırmanın amacı ve kapsamından bahsedilmiştir. Atça'nın örnek teşkil eden planlama formunun ve peyzaj planının, çok eski tarihlerden bu yana planlı gelişiminin planlama kriterleri ve tasarım ilkeleri açısından irdelendiği araştırmanın ikinci bölümde, konu ile ilgili kavramsal ve kuramsal temeller kapsamında; kent formu, kentsel planlama, sürdürülebilir kentsel planlama, kentsel peyzaj planlama, kentsel açık yeşil alan kavramı ve kentsel açık yeşil alan ögesi olan yeşil yol sistemleri ve yeşil kuşak sistemleri ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Üçüncü bölümde araştırmanın amacına hizmet eden materyal ve yöntemlere değinilmiştir. Dördüncü bölümde araştırmanın temel taşlarını oluşturan, Atça'nın genel özellikleri, Atça imar planı ve planın tarihsel gelişim sürecine yer verilip, Atça kent formunun gelişim süreci, peyzaj planlama kriterleri ve tasarım ilkeleri açısından irdelenmiştir.

Son bölümde ise, araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda elde edilen veriler değerlendirilmiş, tarihsel süreçte Aydın-Atça kent planının peyzaj planlama kriterleri ve tasarım ilkeleri açısından irdelenerek Atça'nın kentsel gelişim sürecine yön verecek planlama ve tasarım önerilerine yer verilmiştir.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL TEMELLER

2.1 Kent Formu

Kent, yerel yönetim birimleri tarafından yönetilen, belirli nüfus yoğunluğuna sahip, sanayi, ticaret ve hizmet gibi kırsal olmayan faaliyetlerin yürütüldüğü, sosyal, ekonomik ve fiziki unsurları bünyesinde barındıran bir yerleşim birimidir (Suher, 1996'ya atfen Yenice, 2005).

Kent formu ise, yerleşmenin morfolojik yapısını ve mekânsal düzenini kapsayan bir ifadedir. Anderson vd. (1996), kent formunu, metropol ölçekli bir bölgedeki arazi kullanımları ve bu kullanımların yoğunluklarının mekânsal ilişkileri, bu kullanımların birbirlerine ulaşımı ve birbirleriyle iletişimi olarak tanımladığı sabit unsurların mekânsal yapısı olarak tanımlamıştır (Anderson vd., 1996'ya atfen Yenice, 2005).

Kentler, kültürel varyasyonun öznesi olan insanların aradığı rasyonel cevaplara olanak vermek adına karmaşık bir hal almıştır. Oysaki şehirler de, kıtalar gibi adapte olmamız gereken doğanın önemli bir unsurudur (Lynch, 1981).

Lynch kent formunu üç teori başlığı altında inceler. Bunlardan birincisi; karar teorisidir. Bu teori kenti mekânsal bir olgu olarak açıklamak için çaba sarf eder. Diğer ismiyle planlama teorisi, şehrin gelişimi ile ilgili alınan kamu kararlarını, bu kararların doğruluğunu, yanlış olan kararların ne kadarının yeniden yapılanması ve ne kadarının uygulanması gerektiğini vurgular. Bu kararlar bir takım siyasi ve ekonomik yaklaşımların etkisi altında alınmasından dolayı, Lynch bu teoriye karar teorisi adını vermiştir (Lynch, 1981).

İşlevsel teori olarak adlandırdığı diğer teori, daha çok şehrin fiziksel özellikleri göz önüne alınarak yapılan planlama kararlarını vurgular. Bu teori, şehir formunun tarihsel sürecini, bu formun nasıl işlediğine dair bilgileri barındırır (Lynch, 1981).

Üçüncü ve son teori olan düzgüsel teori ise, ışıktan mahrum cılız kalmış pek çok kentsel eylemin işlevsizliğine değinmektedir. Bu teori insani değerler ile kent formu arasındaki genelleştirilebilir bağlantıya dikkat çeker. Bu bağlantı, kentin en önemli aktörü olan insanın, iyi bir kent formunu nasıl algıladığı hakkında bilgi verir (Lynch, 1981).

Lynch'e göre bu üç teori de, bir ağacın dalları gibi aynı gövdeden çıkmalıdır. Fakat bildiğimiz ağaçların aksine, dallar büyüdükçe birbirinden uzaklaşmamalı, birbiri ile etkileşim halinde gelişmelidir. Eğer şehir üzerinde öne sürülen teoriler kapsamlı bir vejetasyon altlığı olarak kullanılırsa bu dallar birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak kalabilir. Lynch'e göre bu dallardan herhangi birinin zayıf bir yönü varsa diğerlerinden nakil yapılarak bütüncül yaklaşım sağlanabilir (Lynch, 1981).

Kentsel yerleşimlerin mekânsal formu hakkındaki tüm teoriler, kent işlevlerini baz alınarak kurulmuştur. Kent formunu yorumlamak için ilk olarak, kentin nasıl oluştuğu ve nasıl çalıştığı sorularının cevabını vermek gerekmektedir. Kentin fonksiyonel yapısını incelerken, kenti oluşturan temel öğelerin sorgulanması gerekmektedir. Bu fonksiyonel teori, tüm normatif yapı ve işlevler hakkında varsayımları içerdiği gibi, çoğu zaman kent formunu oluşturan ikincil planda kalmış gizli varsayımları da içerir. Gelişmiş bir şehir kuramı aynı anda hem açıklayıcı hem de örnek olmalıdır (Anderson vd., 1996'ya atfen Yenice, 2005).

Şehir yaşamının tüm önemli özelliklerini bir araya getiren tek bir şehir oluşum ve fonksiyon teorisi olmalıdır. Bu teori kente tüm farklı bakış açılarından bakmalıdır.

Kent, insan grupları arasındaki ilişkilerin bir modeli, bir üretim ve dağıtım aracı, bir fiziksel güç kaynağı, birbiriyle bağlantılı kararların oluşturduğu bir mekanizma veya gelişen süreç boyunca oluşan çatışma alanı olarak ifade edilebilir. Kent kuramında bazı aktörler, her farklı bakış açısında bile değişimin belirleyici unsuru haline gelmektedir. Siyasi liderler, aile yapısı ve etnik gruplar, büyük yatırımcılar, ulaşım teknisyenleri, karar

mekanizması ve devrimci sınıflar gibi etkenler kent kuramını değiştiren belirleyici unsurlardan bazılarıdır (Lynch, 1981).

Normatif teori açısından, bu işlevsel algoritmaların bazı ortak eksiklikleri vardır. Bu eksikliklere, toplumun temel değerlerinin homojen ve istikrarlı olmaması örnek gösterilebilir. Normatif teoriyle ters düşen planlama kararları, rasyonel analizler baz alınmaksızın geleneklere göre düzenlenmiş plan kararlarıdır. Teknolojik gelişmelerin ve maddi kaynakların seviyesi, karar mekanizmasının planlandığı gibi çalışmaması kentin gelişim hızında önemli ölçüde değişiklikler yaratabilir. Kent formunu düzgün oturtmak ve kentin gelişimine katkı sağlamak için kentteki multikültürel yapıyı, kentin algısal karmaşasını ve hızlı değişim şartlarını göz önünde bulundurmak gereklidir (Lynch, 1981).

Özetle kent formu, kentin sosyal, ekonomik ve doğal yapı taşlarına bağlı olarak, şehrin arazi kullanım şekli ve yoğunluğunu, ulaşım sistemi ve kent biçiminin bir araya gelerek oluşturduğu mekânsal organizasyonunu tanımlamaktadır (Yenice, 2005).

2.2 Kentsel Planlama

Planlama kavramsal olarak akla gelen ilk anlamıyla, geleceğe yönelik ulaşılmak istenilen hedefe dair yapılan sistemli eylem planlarının hazırlanması işidir. Ersoy, planlamayı istenilen hedefe ulaşmak amacıyla geleceğe yönelik planlanan sistemli bir eylem programı hazırlama süreci olarak tanımlamıştır (Ersoy,1997).

Kentsel planlamanın ilk adımları, tarım devrimi ile yerleşik hayata geçilen neolitik çağda atılmıştır. Ancak mimari açıdan tasarımla bütünleşen kentsel planlama yaklaşımına sanayi devrimi ile başlanmıştır. Günümüzdeki kentsel planlama anlayışı 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişmeye başlamıştır. Kent planlama anlayışının değişmesinin başlıca nedeni; sanayi devrimi ile kentte artan nüfus yoğunluğu ve bu yoğunluğa bağlı olarak yeni yerleşme kademeleri aranmasıdır. Sanayi devrimi ile birlikte kırsaldan kente yapılan büyük göçler nedeniyle, kent kaynaklarının korunması, düzenli yerleşim alanlarının yapılması ve bu yoğunluk karşısında kentteki refah düzeyinin arttırılması gibi temel konular kent planlaması gerekliliğini doğurmuştur.

Kentsel planlamayı oluşturan başlıca ögeler ise, kentsel gelişme ve makro form kararları, işlev alanları dağılımı, ulaşım sistemi, yerleşim alanı büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu dağılım kararlarını içeren kentsel formlar üzerinde, ekolojik kaynak ve potansiyellerin daha etkin olmasını hedefleyen model arayışlarıdır. Tüm bu ögeler, kent gelişimini yönlendirip biçimlendirdiği için kent formuna doğrudan etki etmektedir (Yenice, 2005).

2.3 Sürdürülebilir Kentsel Planlama

Kentsel alanlar; yarı-doğal habitatlardan çöl alanlarına kadar, parklar ve diğer insan etkili biyotoplar ile onlarla bağlantılı türlü topluluklar gibi çeşitli doğal değişimleri bünyesinde barındırır. Artan nüfus, büyüyen şehirlerin ihtiyaçları, konut sakinleri ve onların içsel değerleri karşısında bu kentsel biyoçeşitliliğin bakımı; kentsel planlama stratejileri ile birlikte ekolojik bilginin de iyi olmasını gerektirmektedir. Bu amaca ulaşmak için, ekolojik modellerin ve kentsel ekosistemin işleyişinin anlaşılması gerekmektedir (Niemeela, 1998).

Çelikyay, (2005) arazi kullanımlarına ilişkin karar alma süreçlerindeki çevresel endişelerin, ekolojik planlama olarak bilinen yaklaşımı ürettiğini söylemektedir.. Ekolojik planlama, daha çok arazi kullanımına yönelik mekânsal planlama süreci ile doğal kaynaklara yönelik etki değerlendirmesi süreci arasında bir bağ oluşturmaktadır (Çelikyay, 2005).

Kentsel ekolojik işleyişi araştırırken sırasıyla; şehirde ne tür bir doğanın var olduğunun ve bu süreç için gerekli doğal ihtiyaçların bilinmesi gerekmektedir. Şehirlerdeki ekolojik süreç kırsaldaki ile benzer olmasına rağmen, yabancı türlerin istilası gibi bazı konular kırsaldakine oranla kentte daha yaygındır. Yapılan ihtiyaç programı doğrultusunda, var olan ekolojik bilgiye dayalı yönetim şemaları çizilerek kentsel doğanın çeşitliliği tasarlanmalıdır. Bu prosedürler ekolojik koruma amaçlı olmalı, kentsel ekosistemin bir parçası olan insanın ekolojik süreçteki etkisini disiplinler arası çalışmalarla bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmelidir (Shepherd, 1994'e atfen Niemeela, 1998).

Dünya nüfusunun yarısından daha fazlası kentlerde yaşamaktadır. Son yüzyıla bakılacak olursa, insanlar %14'lük bir artışla kent yaşamını seçmişlerdir. Kentleşmedeki bu artış, peyzaj ekolojisini de kökünden değiştirmektedir. Bu değişikliklerden bazıları;

1. Doğal bitki örtüsünün azalarak parçalanması örneği gibi habitat değişikliği,
2. Yeni habitat tiplerinin oluşumu,
3. Birincil üretimin net olarak azalması ile kaynak akışının değişmesi,
4. Kent yoğunluğuna bağlı olarak, bölgesel sıcaklığın artması, hava ve su kalitesinin bozulması,
5. Kentlilerin göttüğü düzen telaşının azalması,
6. Birçok habitatın birlikte yaşamak zorunda kalması sebebiyle oluşan toplum kirliliği,
7. Tür bileşiminin ve çeşitliliğinin artması konularıdır.

Kentleşmenin artmasının doğuracağı etkileri azaltmak için, kentlerin yüzey kullanımlarının azaltılarak, daha kompakt ve bütüncül kentleşme yaklaşımları getirilmelidir. Bu kompakt kent formu kuramında, kamusal hizmetlerin merkezileştirilmesi ve kentsel arazi kullanımının azaltılması hedefleri ise yeni tartışma konusu olmuştur (Shepherd, 1994'e atfen Niemela, 1998).

Kompakt kent yaklaşımından doğan bu gelişmeler, kentsel yayılımı azalttığı gibi, sosyal ve ekolojik yönden uzun vadeli ve önemli faydalar sağlamaktadır. Ancak, kentsel alanların azalmasının sağladığı yararları endekslenip, kentsel alanların kendi ekosistem karakterlerinin kentsel yoğunlaşma ile nasıl değiştiğini de bilmemiz gerekmektedir. Örneğin; kompakt bir kent planlanırken, yağmur suyu drenajı, karbon salınımı gibi doğal yaşam alanlarını etkileyecek faktörlerin de dikkatlice incelenmesi gerekmektedir.

Merkezci kent formlarının yüksek yoğunluklarının giderek artmasının doğurduğu ekolojik etkiler ile azalan kentsel arazilerin faydaları birbirine zıt bir denge oluşturmaktadır. Bu nedenle modern kent formları, çevresel problemlerin bir kaynağı olarak görülmektedir. Yapı ve doğal çevre uyumunu inceleyen birçok araştırmada kent formu; habitat, ekosistem ve soyu tükenmekte olan türler için bir tehlike, arazi tüketimi sebebiyle su ve hava kalitesinin bozulmasını sağlayan negatif bir kaynak ve hatta doğal çevrenin üzerini

geçirimsiz tabaka ile örten bir katman olarak görmektedir. Sürdürülebilir düşüncede tasarlanmamış bir kent planına ait tüm dünyadaki artan örnekler, aşırı fosil yakıt kullanımından dolayı sera gazı yoğunluğunu dahi etkili bir oranda arttırmaktadır.

Tüm bu negatif etkiler hakkında yapılan araştırmalar, yaşam tarzımızın ve kullandığımız enerji kaynaklarının kitlesel olarak değiştirilmemesi dâhilinde durumun daha kötüye gideceğini göstermektedir. Değişmesi gereken sadece kentte yaşayan aktörlerin tavırları değildir. Kent planlamasında yapı şekilleri ve plan kararları gibi etkili kararlar ve uygulamalar getirilmeli, sürdürülebilir çevreye dair duyarlı bir kentleşme geliştirilmelidir.

Avrupa Komisyonu'nun sürdürülebilir çevre değerlendirmesi ile ilgili hazırlamış olduğu raporda bir planlama çalışması için elde edilmesi gereken çevresel veriler tanımlanmış ve bu verilerin değerlendirilmesi için de çevresel sürdürülebilirlik kriterleri belirlenmiştir. Bu kriterler;

1. Yenilenemez kaynak kullanımının en aza indirilmesi,
2. Yenilenebilir kaynakların yeniden oluşum kapasite sınırlarının aşılmadan kullanılması,
3. Tehlikeli ve atık maddelerin çevre sağlığı açısından sağlıklı kullanım ve yönetimi,
4. Yaban hayatı, habitatlar ve bitki örtülerinin korunması ve çoğaltılması,
5. Toprak ve su kaynaklarının niteliğinin korunması ve geliştirilmesi,
6. Tarihi ve kültürel kaynakların korunması ve geliştirilmesi,
7. Yerel çevre ve niteliğinin korunması ve geliştirilmesi,
8. Atmosferin korunması,
9. Çevre duyarlılığı konusunda kamu bilincinin geliştirilmesi,
10. Halkın katılımının teşvik edilmesidir (Aydemir ve Gül, 2003).

2.4 Kentsel Peyzaj Planlama

Peyzaj planlama kavramı Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nde; peyzajın değerinin artırılması, iyileştirilmesi veya oluşturulması için ileriye dönük yapılan esaslı eylemler olarak

tanımlanmaktadır. Peyzaj, doğal ve insan yaratıcılığıyla biçimlenmiş yapay doğanın tüm unsurlarını kapsayan bir kavramdır.

Kentsel peyzaj planlama, insan-doğa ilişkisinin koruma-kullanım dengesi göz önünde bulundurularak geliştirilmesi anlamını taşımaktadır. Kentsel peyzaj planlamasının yegâne amacı; kentin en önemli aktörü olan toplumun bireylerinin sağlıklı, dengeli, özgür ve nitelikli yaşam koşullarına sahip olması için geleceğe yönelik çalışmalar ve uygulamalar yapmaktır.

Bechmann (2003), kentsel peyzaj planlamanın amacını, doğal sistemleri, insanların faydalanma eylemlerinden kaynaklanan tahribatları korumak ve doğal sistemleri geliştirerek muhafaza edici doğa korumasını ve uzun vadeli faydalanma süreçlerini mümkün kılmak olarak tanımlamıştır.

Altan (1982), kentsel peyzaj planlamanın üç ana hedefi olduğunu savunur. Bu hedefler;

1. Peyzajın optimal ekolojik-biyolojik, görsel yapı ve zenginliğinin korunup geliştirilmesi,
2. Ekolojik özellikleri bakımından değerli alanların, birbirini tamamlayan koruma alanları sistemi içine alınması,
3. Arazi kullanımlarının diğer kullanımları en az düzeyde olumsuz etkileyeceği, ekolojik ve görsel açıdan optimal kullanışları öneren planların hazırlanmasıdır (Altan, 1982'ye atfen Uzun, 2006).

Bu üç ana hedeften özetle kentsel peyzaj planlama, koruma-kullanma dengesini oluşturmalı, kentin ekolojik özelliklerini irdelemeli, tüm kıstaslar göz önüne alınarak kentsel peyzaj planlama eylemlerinin tanımlanması ve insanın maksimum düzeyde yararlanmasına rağmen doğanın minimum düzeyde etkileneceği kararları barındırmalıdır.

Peyzaj planlamasına etki eden faktörler şunlardır;

1. Doğal etmenler
 - Zemin yapısı ve topoğrafyanın niteliği
 - Topoğrafya

- Yönlenme
 - Bitki örtüsü ve hayvan varlığı
 - İklim
1. Yapay etmenler
 - Yerleşme ve çevre yerleşmesi ilişkisi
 - Yerleşmenin mevcut durumu
 - Mülkiyet dokusu
 - Çevre sorunları
 - Korumaya değer alanlar
 1. Sosyal ve ekonomik etmenler
 - Nüfus ve ekonomik yapı
 - Mülkiyetin parçalılığı
 - Arazi değeri
 - Toplumun beklentileri
 - Toplumsal örgütlülük
 1. Hukuksal etmenler
 - İmarla ilgili yasal çerçeve
 - Yaşam kolaylaştırıcı konfor standartları
 1. Teknolojik etmenler
 - Bilgi teknolojisi
 - Kentlerin teknik yaşam destek sistemlerdir (Bulut ve Atabeyoğlu, 2010).

Doğanın korunması ve peyzaj bakımı da kentsel peyzaj planlama konusunda büyük önem taşımaktadır. Bu konuda hedeflenen amaçlar; doğanın idaresinin verimlilik ve işlevsellik yeteneğinin artırılması, doğal kaynakların yenilenme yeteneğinin ve kalıcı kullanımının sağlanması, yaşam alanlarının hayvan ve bitki popülasyonu ile birlikte ele alınması, doğa ve peyzajın çeşitlilik, özgünlük, güzellik ve dinlendirme değerinin sürekli kılınmasıdır.

Gruehn (2003), kentsel peyzaj planlamanın amaçlarını şöyle sıralamıştır;

1. Doğal kaynakları koruyarak kullanmak,
2. Arazi toprağını korumak ve işlevlerini arttırmak,
3. Sulak alanlar ve kıyı alanlarını muhafaza etmek,

4. Zararlı çevresel etkileri azaltmak,
5. İklimi korumak ve iyileştirmek,
6. Biyolojik çeşitliliği muhafaza etmek ve geliştirmek,
7. Yaban hayatına uygun alanları ve tür yaşamını korumak,
8. Peyzajı yaşam ve dinlenme alanı olarak güvence altına almak,
9. Tarihsel ve kültürel alanları korumak,
10. Doğa ve peyzaj anlayışına teşvik etmektir.

Yaşamış (2003), ise kentsel peyzaj planlama çalışmalarının yaygınlaştırılması için Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ilkelerinin öneminden bahsetmiştir. En önemli ilkeler;

1. Toplumsal gereksinimler, ekonomik etkinlikler ve çevre ile uyumlu, dengeli sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması,
1. Kültürel, ekolojik, çevresel ve toplumsal alanlarda peyzajın taşıdığı önemin vurgulanması,
1. Peyzajın ekonomik etkinlikler ve hatta ekonomik kalkınma açısından önemli bir girdi ve kaynak olduğu bilincinin yaygınlaştırılması,
2. Peyzajın korunması, planlanması ve yönetimi ile ilgili çalışmaların yeni istihdam olanakları yaratma çabalarına olumlu etkisinin gösterilmesi,
3. Avrupa doğal ve kültürel mirasının temel bileşeni olan yerel kültürlerin oluşmasına peyzajın yaptığı önemli katkının ayırdayına varılması,
4. Peyzaj kimliğinin korunması ve geliştirilmesine yaptığı katkıların sürekliliğinin güvence altına alınmasıdır (Yaşamış, 2003).

Tarihi özellikli kent dokularına ilişkin, kentsel planlama ve tasarım süreçlerinde, koruma-yaşatma-geliştirme ilkelerinin göz önüne alınması gerekir (Çelikyay ve Özdemir, 2016).

2.4.1 Kentsel Açık Yeşil Alan Kavramı

Açık alan kavramı, kentteki mimari yapıların ve ulaşım sistemlerinin dışında kalan açıklık veya boşluklar olarak tanımlanmaktadır. Yeşil alan ise mevcut açık alanlarda bulunan üzeri

bitkisel doku ile kaplanmış yüzey alanı olarak tanımlanır. Her yeşil alan bir açık alandır. Ancak her açık alan bir yeşil alan değildir.

23804 sayılı İmar Yönetmeliği'ne göre yeşil alan kavramı; “Toplumun yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçeleri, dinlenme, gezinti, piknik, eğlence ve kıyı alanları toplamıdır. Uluslararası ölçekteki fuar, botanik ve hayvanat bahçeleri ve bölgesel parklar da yeşil alan kapsamındadır.” şeklinde tanımlanmaktadır (Önder ve Polat, 2012).

Kentsel doku içinde yeşil alan standartlarının belirlenmesi için; kentlerin gereksinimlerinin, kullanım yoğunluğunun, nüfusunun ve karakterinin bilinmesi gerekmektedir. Kullanım durumuna göre ise; genel, yarı özel ve özel olmak üzere üç ana gruba ayrılırlar.

1. Kamusal (Genel) Açık-Yeşil Alanlar, toplumun yararlandığı veya tüm rekreasyonel ihtiyaçlarının karşılandığı kamusal alanlardır. Kent ve mahalle parkları, kent ormanları ve koruluklar, mezarlıklar, botanik bahçeleri, hayvanat bahçeleri, fuar ve sergi alanları, yol-bulvar ve refüjler, spor alanları gibi,
1. Yarı-Özel Açık-Yeşil Alanlar, çoğunlukla toplumun tümüyle yararlanamadığı sadece kurum ve kuruluşların çalışanları, ailesi veya belirli bir kesim tarafından belli şartlarda kullanımına açık alanlardır. Okullar, askeri alanlar, kamu kurum ve kuruluşların bahçeleri, fabrika bahçeleri gibi,
1. Özel Açık-Yeşil Alanlar ise sadece özel mülkiyetli alanlarda, sahipleri tarafından kullanılan alanlardır. Özel mülkiyetli konut veya toplu konutlar gibi yerler sayılabilir (Önder, 1997).

Yıldızcı ise açık-yeşil alanları, kentte hizmet ettiği birimin işlev ve etkinlik statüsüne göre 4 gruba ayırmıştır. Bunlar:

1. Konut düzeyinde yeşil alanlar,
2. Komşuluk ünitesi düzeyinde yeşil alanlar,
3. Mahalle-semt düzeyinde yeşil alanlar,

4. Kent düzeyinde yeşil alanlardır (Yıldızcı,1982'ye atfen Önder ve Polat, 2012).

Kentsel açık-yeşil alan sistemlerinin 4 ana işlevi vardır. Bunlar ekonomik işlevler, ekolojik işlevler, sosyal işlevler ve planlama yönünden fiziksel işlevlerdir.

1. Ekonomik İşlevler

- Enerji tasarrufu sağlar.
- Turizm ve iş imkânı sağlar.
- Mülklerin değerini artırır.
- Üretim işlevini çeşitlendirir ve artırır.

1. Ekolojik İşlevler

- Oksijen üretimini sağlar.
- Kirli havayı filtre edip temiz havanın temininde büyük rol oynar.
- Klimatolojik dengeyi sağlar.
- Nispi hava nemini dengeler.
- Atmosferdeki karbonu tutarak sera etkisini azaltır.
- Erozyonu önler, su dengesini sağlar.
- Ekolojik restorasyon etkisi oluşturarak biyolojik çeşitliliği korur.
- Şehrin gürültüsünü minimuma indirir.

1. Sosyal İşlevler

- Eğitim ve kültürel faaliyetlere imkân sağlar.
- Kentteki suç oranını azaltır.
- Rekreatif faaliyetlere imkân sağlar.
- Toplumsal gelişmelere katkıda bulunur.
- Kamu sağlığını korur.

1. Fiziksel İşlevler (Planlama)

- Dolaşım ve erişimi sağlar.
- Alan korumayı hedefler.
- Estetik katkı sağlar.
- Çeşitli kentsel kullanım alanları için tampon görevi görür.
- Tarihi alanları korur.

2.4.2 Yeşil Yol Sistemleri

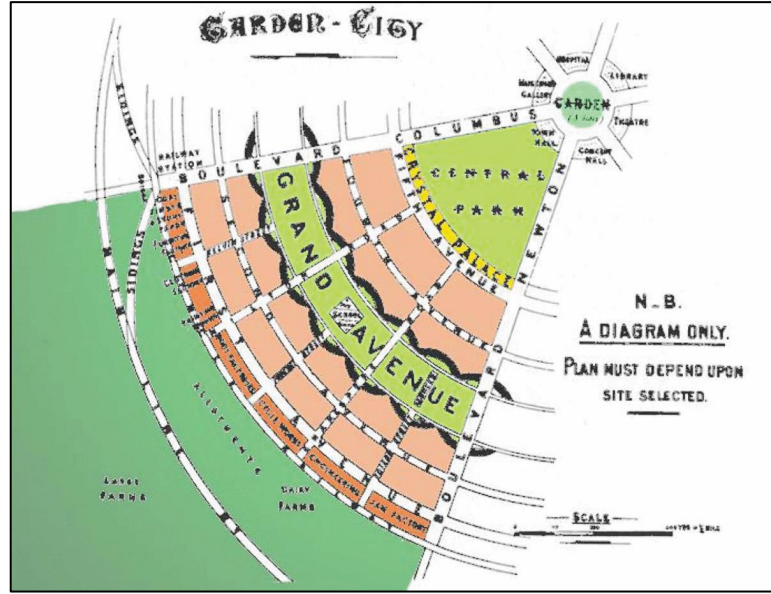
Yeşil yollar; peyzaj planlama stratejileri, konseptleri ve planları gibi geniş konu başlıkları altında uygulanan kapsamlı bir terimdir. Yeşil yol sistemlerinin sağladığı arazi ağlarının korunmasına yönelik faydalar konusunda fikir birliğine varılsa da, terminolojik anlamda dil birliği sağlanamamıştır (Ahern, 1995).

Yeşil yol kavramı, köy, kasaba, şehir ve bölgelerin yeşil alanlar ile adaptasyonunu sağlayan bir katman, sosyal, ekonomik ve çevresel yararları olan rekreasyon alanı, park, cadde, park ve oyun alanlarını planlama ölçeğinde birbirine bağlayan bir bağlaç olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Walmsley (1995), yeşil yol sistemlerini; makro-mikro ölçekte etkili ve sürdürülebilir kent planı oluşturmak için bir şekillendirici ve yaratıcı güç olarak açıklamaktadır.

2.4.3 Yeşil Kuşak Sistemleri

İlk örneklerine XVI. yüzyılda rastlanan yeşil kuşak kavramı, tarım, hayvancılık, dış saldırılara ve bulaşıcı hastalıklara karşı korunma amacıyla yapılmış, genellikle kenti çevreleyen açık yeşil alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 1’de görülen Ebenezer Howard’ın “Bahçe Kent” modeli ile yeşil kuşak kavramına güncel bir bakış açısı getirmiştir. Howard’ın planlama fikirlerine göre yeşil kuşaklar; kentin diğer yerleşim alanları ile birleşmesini önlemeyi ve plansız gelişen kentler için sınırlayıcı bir eleman olmayı hedeflemelidir. Kentin en dış katmanı olan yeşil kuşaklara, halkın ulaşımını sağlamak ve yeşil doku sürekliliğini arttırmak için; açık yeşil alanlar ve yeşil yol sistemleri ile bağlantı verilmelidir (Çulcuoğlu, 1997’ye atfen Kurdoğlu, 2009).

Şekil 1: Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent Modeli (URL-1, 2018).

Günümüz yeşil kuşakları ise, sınırları politik kaygılardan daha öte, ekolojik değerler ön planda tutularak, kentsel alandan kırsal alana geçiş ögesi olan açık yeşil alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, manzara yolları (parkway) olarak gündeme gelmiş, yeşil yol (greenway) kavramının gelişmesine öncülük etmiştir (Çulcuoğlu, 2000'e atfen Öztürk, 2004).

Searns ise, yeşil kuşak kavramını peyzaj formuna kentsel bir adaptasyon ögesi olarak görmektedir. Ona göre günümüz yeşil kuşakları, mevcut bir peyzaj fenomeninden veya hevesinden daha fazlasını yansıtmaktadır. Searns, asırlık peyzaj formunun, kentli ihtiyaçlarına göre evrimleşmiş bir parçası olarak tanımladığı yeşil kuşakları, artan kentleşmenin bir sonucu olan doğal peyzajın kaybolmasına karşı bir önlem olarak açıklamaktadır (Searns, 1995).

Tarihi süreçte yeşil kuşak çeşitleri 3 farklı jenerasyondan oluşmaktadır. Buna göre;

1. Jenerasyon: Kenti düşman işgallerine ve bulaşıcı hastalıklara karşı önlem amaçlı çevreleyen, kentlinin çeşitli rekreasyon ihtiyacını karşılamak ve kentin diğer yerleşim birimleriyle arasında bir sınır görevi gören yeşil kuşak sistemleri,

2. 2. Jenerasyon: Kentsel peyzajın önemli ögeleri olan doğal su kaynakları (dere, akarsu, nehir vb.), tren, araç ve yaya yolları boyunca devam eden ve diğer koridorlara ulaşımı sağlayan, araç girişine izin verilmeyen iz odaklı yeşil kuşak sistemleri,
3. 3. Jenerasyon: Vahşi yaşamın habitat ihtiyaçları gibi alanlarına hitap eden, rekreasyon ve tasarım kavramlarının ötesine geçen, kentte sel hasarının azaltılmasına teşvik etmek gibi kentsel altyapı hedeflerinin oluşturan çok amaçlı yeşil kuşak sistemleri olarak çeşitlendirilmektedir (Searns,1995).

Farklı kent mekanizmalarının birbiri ile bağlantılı olmasını amaçlayan yeşil kuşak sistemlerinin oluşturulmasında, yerel, bölgesel ve ülkesel izler göz önünde bulundurularak kent-kentli ihtiyaçlarına ve gerekli altyapı çalışmaları verilerine göre yeşil kuşak modeli belirlenmelidir.

Yeşil kuşak sistemlerinin oluşturulmasından sonra ele alınması gereken en önemli konu ise bu ağın başarılı bir şekilde korunmasıdır. Bu sistemleri oluşturmak, geliştirmek, korumak ve bu süreç içinde ortaya çıkacak sorunları ele almak için; peyzaj mimarları, inşaat mühendisleri, sulak alan ekoloji uzmanları gibi farklı meslek disiplinlerinin bir araya gelerek ortak çalışmalar doğrultusunda ilerlemeleri gerekmektedir (Gobster, 1995).

BÖLÜM 3

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Bu tez çalışması, Ege Bölgesi'nde bulunan Aydın ilinin Atça mahallesini konu almıştır. Çalışmanın ana materyalini 1926 yılında onaylanan Atça imar planı ve plana uygun tasarlanan peyzaj planlama çalışmaları oluşturmaktadır. Tez çalışmasına araştırma konusu olarak seçilen Atça'nın peyzaj planlama çalışmalarını yorumlamak için, yerli ve yabancı literatür kaynakları, revizyon imar planına ait plan notları, alanın güncel ve tarihi fotoğrafları ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır.

Tez konusu olan Atça imar planını ve peyzaj planlama çalışmalarının tarihsel süreçlerini incelemek için yapılan araştırmalarda, tarihi süreci belgeleyen kaynaklara ulaşamadığından dolayı, Atça Revizyon İmar Planını çizen Aydın'lı şehir plancısı Ahmet Salkım ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Buna ek olarak Atça henüz ilçe iken Atça Belediye'sinde görev yapan Mimar Serhat Kanyılmaz ile görüşülmüş, çalışma alanı ile ilgili 1922 tarihli ipek pafta üzerine çizilmiş ilk imar planı ve Atça tarihi ile ilgili bilgiler edinilmiştir.

Ana materyalin incelenmesi amacı ile aşağıda belirtilmiş yardımcı kaynaklar kullanılmıştır:

1. 1926 tarihli Atça İmar Planı,
2. İmar planına uygun olarak gerçekleştiren peyzaj planlama ve tasarım çalışmalarını gösteren tarihi fotoğraflar,
3. Peyzaj planlama ve tasarım çalışmalarının tarihsel gelişim sürecini incelemek adına çekilmiş güncel fotoğraflar,
4. Şehir plancısı Ahmet Salkım ve eski Atça Belediyesi Mimarı Serhat Kanyılmaz ile yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen bilgiler,
5. Şehir plancısı Ahmet Salkım'ın çizdiği 1991 tasdikli Atça revizyon imar planı ve 1991 tarihli "Atça Sosyo-ekonomik ve Fiziki Yapı Çözümlemesi" raporu,

6. Kütüphane ve ilgili kamu kuruluşlarından elde edilen konu ile ilgili tez, makale ve kitap kaynakları,
7. Araştırma alanının uydu görüntüleri için Google Earth programı,
8. Araştırma alanına ait fotoğrafların ve tabloların düzenlemeleri için kullanılan Adobe Photoshop CS6 bilgisayar yazılımı,
9. Araştırma alanının havadan fotoğraflanabilmesi için yapılan drone çekimleri (Uslu, 2017),
10. Araştırma alanının içeriği ve irdelenmesi için kullanılacak kavramsal bilgileri içeren internet taramalarıdır.

3.2 Yöntem

Çalışma kapsamında, ilk olarak araştırmanın konusu ve amacı belirlenmiştir. Daha sonra, tez çalışmasına ilişkin olarak kent formu, kentsel planlama ve kentsel açık yeşil alan sistemi konuları ana başlıklar olarak belirlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2: Tezin Akış Şeması.

Çalışmanın kapsamı doğrultusunda veri toplaması yapılmış, bu veriler tez konusuna ait veriler ve araştırma alanı ile ilgili veriler olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Tez konusu ile ilgili veriler elde edilirken geniş kapsamlı literatür taraması yapılmıştır. Araştırma alanının

genel özelliklerini belirten verilere ise ilgili kurum ve kuruluşlardan belgeler, alanın tarihi ve güncel durumunu gösteren imar planları temin edilerek ulaşılmıştır. Buna ek olarak alanda yapılan fotoğraflama çalışmaları ve alan hakkında bilgiye sahip şahıslarla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Verilerin analizi ve değerlendirmesi aşamasında tüm bu kaynaklardan elde edilen bilgiler incelenmiş ve araştırma bulguları bölümüne yansıtılmıştır. Kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında araştırma bulguları bölümünde Atça'nın genel özellikleri, Atça imar planı ve planın tarihsel gelişim sürecine yer verilmiş ve Atça kent formu gelişimi peyzaj planlama ilkeleri ve peyzaj tasarım ilkeleri açısından irdelenmiştir. Bu formu peyzaj planlama ilkeleri açısından incelerken, mahallenin 1991 onanlı revizyon imar planı makro ölçekte irdelenmiştir. Kent formu gelişiminin peyzaj tasarım kriterleri açısından irdelenmesi ise, daha mikro ölçekten bakılarak incelenmiş, bu başlık altında kentsel peyzaj bileşenlerine değinilmiştir.

Sonuç ve öneriler bölümünde; araştırma bulguları özetlenerek, peyzaj planlama ve tasarım açısından yapılan irdelemeler sonucu sürdürülebilir kent planlama ve sürdürülebilir kent tasarımına ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

BÖLÜM 4

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Atça'nın Genel Özellikleri

Bu bölümde, Atça'nın coğrafi konum ve ulaşımı, tarihçesi, doğal yapısı, iklimi, bitki örtüsü, sosyo-ekonomik yapısı konularına değinilmiştir. Ayrıca Atça imar planı ve planın tarihsel gelişim sürecine değinilmiş, bu süreç peyzaj planlama ve tasarım ilkeleri açısından irdelenmiştir.

4.1.1 Coğrafi Konum ve Ulaşım

Atça, Ege Bölgesi'nde bulunmakta olup, Aydın İli'nin Sultanhisar ilçesine bağlı bir mahalledir (Şekil 3, 4). Konum olarak $37^{\circ} 53' 18''$ kuzey ile $28^{\circ} 12' 55''$ doğu GPS koordinatlarında bulunmaktadır.

Şekil 3: Aydın İli Haritasında Atça'nın Konumu (URL-2, 2017).

Şekil 4: Atça Mahallesi'nin Harita Görünümü (URL-3, 2017).

Atça'ya kara ulaşımı D320/E87 numaralı Denizli-Aydın Karayolu'ndan yapılmaktadır. Atça, Aydın şehir merkezine 33 km, Sultanhisar ilçesine 5 km, Nazilli ilçesine 10 km, Yenipazar ilçesine 7 km, Köşk ilçesine 15 km uzaklıkta bulunmaktadır. Ayrıca mahalleye tren yolu ulaşımı da bulunmaktadır. Basmane-Denizli güzergâhlı hızlı trenler ile mahalleye günde 11 tren seferi yapılmaktadır (URL-4, 2017).

4.1.2 Tarihçe

Şehir plancısı Ahmet Salkım, Atça'nın kuruluşunun, Aydın Beyliği'nin kuruluş devrine dayandığını söylemektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin batıya yaptığı seferler sırasında (1277), iki asker şehit olmuştur. Daha sonra buraya iki ayrı türbe yapılmıştır. Bu tarihten itibaren Atça'nın bulunduğu mevziye türbe kırısı adı verilmiştir. Osmanlı Beyliği Devri'nde ise Tavasbey Oğulları'ndan Tavaslıoğlu'nun at çayırılığı olarak anılan Atça'nın çevre ovalarında yerleşik hayat sürdüren Taşlıbeylik, Diğme, Hamambaşı, Hasırcı gibi obalar bu topraklara yerleşerek bugünkü Atça'yı meydana getirmişlerdir. Hamambaşı'ndaki hamam kalıntısı o günden bugüne kalan tek eserdir (Salkım, 1991).

Atça, Osmanlı Dönemi'nde Aydın sancağı sınırları içinde bir köydür. 1867'de çıkan Vilayetler Kanunu'na göre Atça merkez olmak üzere, Klavuzlar Köyü ile birlikte Nazilli'ye bağlı bir nahiye olur. 01.04.1958 tarihinde yürürlüğe giren 7033 sayılı kanun ile Sultanhisar'ın ilçe olmasından sonra, Klavuzlar ismi kaldırılarak Atça Nahiyesi adı ile Atça Sultanhisar'a bağlanmıştır (URL-5, 2018).

1879 yılında belediye olan Atça, İstiklal Savaşı'ndan önce, muhtelif binalardan yönetilerek, 1935'te yapılan "Urbay Binası'na"(Belediye Binası) taşınmıştır. 1990 yılı içinde günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde restore edilen bu bine hâlâ kullanılmaktadır. 2014 tarihinde Aydın ilinin büyükşehir olmasıyla birlikte, Atça da Sultanhisar'a bağlı bir mahalle olmuştur.

4.1.3 Doğal Yapı

Ege Bölgesi'nin topografik yapısını incelediğimizde, yükseltilerin batıdan doğuya, kuzeyden güneye doğru gidildikçe arttığı gözlenmektedir.

Atça Mahallesi'nin yüzey şekillerini ise iki kısımda incelemek uygundur. Bunlar; Atça paralelinin ayırdığı kuzey ve güney kısımlarıdır. Kuzey kısım, Atça Mahallesi'nin hemen üst sınırından başlar ve yükselerek bucağın kuzey kısımlarındaki Beydağı'nın güney eteklerinde son bulur. Burada yükselti 1732 metredir. Uzunluğu 18 kilometreyi bulan bu kısımda, kuzeyden güneye doğru alçalan kümeler halindeki tepeler bunları yaran, Yağdere Çayı oluğunun doğu ve batısında sıralanır. Başlıcaları kuzeyden güneye doğru şunlardır:

1. Batı tarafındaki tepeler; Anacalı Kavağı (1548 m), Deveboynu (1169.5 m), Yaykırar (9.5 m), Sivritepe (545 m)'dir.
2. Doğu tarafındaki tepeler; Atyatağı (1586 m), Erenler (963 m), Gemet (736 m), Kepez (529 m)'dir.

Aydın Dağları'nın doğuya doğru olan uzantılarından Beydağı, sonradan gençleşmiş bir penepren durumunu göstermektedir. Demirhan karlığından (Beydağı'nda 1674 m yükseklikte bir tepe) Doğan Yağdere Çayı, doğu ve batı taraflarında kendisine karışan boyları kısa, eğimleri fazla derelerle beslenir. Atça yerleşmesinin kuzey ve doğu kesiminden geçişi ıslah edilmiştir. Demiryolu ve karayolunu geçtikten sonra kanal içinde Menderes'e kavuşmaktadır (Salkım, 1991).

4.1.4 İklim

Atça Mahallesi'nde iklim elemanları hakkında bilgi verecek meteoroloji istasyonunun bulunmayışı nedeniyle Aydın (33 km), Nazilli (10 km) meteoroloji istasyonlarından faydalanılmıştır. Atça Mahallesi'nin Nazilli'ye yakın olması, gerçeğe oldukça yakın neticeler alınmasını sağlamaktadır. Ege Sahili'nden 130 km içeride olmasına rağmen yine de Atça'da Akdeniz iklimi özelliklerini göstermektedir. Kışlar kısa ve ılık, yazlar daha uzun ve sıcaktır.

Yine Aydın meteoroloji istasyonundan edinilen bilgilere göre, 52 yıllık gözlemlere dayanılarak en sıcak aylar; Haziran-Temmuz-Ağustos, en soğuk ay; Ocak ayıdır. Yıllık sıcaklık ortalamasının 17.6 °C olduğu, en sıcak ay olan Temmuz ortalamasının 28.8°C ve en

soğuk olan Ocak ortalamasının 6.5°C olduğu tespit edilmiştir. Yaz sıcaklığının sık sık 40°C'nin üstüne çıktığı bir gerçektir. Ekstrem değerler 42.8°C, -15.1°C olarak görülür. Sıcaklığın 0 derecenin altında olduğu gün sayısı, senede ortalama 5-10 günü geçmemektedir. -5 derecenin olduğu gün sayısı ise, senede ortalama 11 günden azdır (Salkım, 1991).

Ege Bölgesi'nde yıllık yağış toplamının %55'i kış, %40'ı ilkbahar ve sonbahar, %5'i ise yaz mevsimine rastlamaktadır. Kar yağışı ise yok denecek kadar azdır. Atça'nın yağış bilgileri konusunda da Aydın ve Nazilli meteoroloji istasyonu kayıtlarından faydalanılmaktadır. Yağışlarda da Akdeniz ikliminin özellikleri görülmekte, yazlar kurak, kışlar yağışlı geçmektedir. Yağış kıştan bahara doğru taşmaktadır. Temmuz ve Ağustos ayları bazı istisnalar haricinde, hiç yağış almamaktadır (URL-6, 2017).

Atça'da senede esme sayıları 150'yi aşan E-W rüzgârları hâkim rüzgârlardır. İlkbahar ve yazın W, kışında E rüzgârlarının hâkim oluşu bu mevsimlerde kendini iyice hissettirmektedir. Yaz mevsiminde bilhassa öğleden sonra daha kuvvetlice esen W rüzgârı, Ege kıyılarındaki Etesiyen rüzgârının Büyük Menderes oluşu içinde W-E istikametinde kanalize olmasının bir neticesi olup, hava akımı yaratır. Mahalli tabiri ile Denizyeli adı verilen bu İmbat rüzgârı günlük bir rüzgârdır. Karaların ve denizlerin farklı ısınmasından doğar. İmbat yaz aylarında daima öğleden sonra esmeye başlar. Gündüz 12.00'a doğru Kara Meltem'i hâkim olduğundan ısı yükselip azami haddini bulmaktadır. Buna bağlı olarak nisbi nemin değeri düşer. Fakat Kara Meltem'i kesilip İmbat yerleşince ısı yükselir. İmbat azami şiddetini saat 14.00-16.00 arasında aldığı anda akşama doğru hafifler. Güneş batımına yakın kesilmektedir. Bu rüzgâr gerek serinletici, gerekse mahsulü geliştirici rolü bakımından önem taşır (URL-6, 2017).

Diğer bir rüzgâr da, Akdeniz'den doğru gelen su buharı ile dolu güney rüzgârlarıdır. Bu rüzgârlara Lodos denmektedir. Güney rüzgârları, kışın, ilkbahar ve sonbaharda Kuzeybatı yönüne doğru esip, Aydın ve çevresinin bu mevsimlerdeki yağmur ihtiyacını temsil ederler. Büyük Menderes'in iki yanını çeviren dağlar, özellikle kuzey rüzgârlarının buraya girmesine engel olurlar. Kışın iç batı Anadolu üzerinden gelen E rüzgârı ise kuru ayaz yapıcıdır. Yine bu mevsimin ikinci derecede hâkim rüzgârı olan E rüzgârı da soğuk hava akımı getirir. Ayrıca S'den gelen sıcak ve bunaltıcı rüzgâr, buraya gelen ürünün hasatı için önem taşır. İnciri kurutan, pamuğa koza açtıran bu rüzgârdır. Bunlardan başka etüd sahamızda mahalli önemi olan başka bir rüzgâr mevcut değildir.

Bir başka konu olan Ege Bölgesi'ndeki yıllık ortalama basınç 975 Hb civarındadır. Sahil şeridi ile iç kısım arasında 100 Hb fark görülmektedir. Örneğin İzmir'de yıllık ortalama basınç 1011 Hb olmasına rağmen, Uşak'ta bu değer 910 Hb'dir. Basınç, sıcaklık ve yağışla birlikte değişmektedir.

1 metreküp havadaki mevcut nemin, aynı sıcaklıkta olması gereken nem oranının % olarak ifadesine "nisbi nem" denir. Atça'da yağışın başlıca sebeplerinden biri olan nem, miktar olarak yağışla orantılı görülür. Diğer faktörlerin uygun olduğu zamanlarda en fazla yağışın, en fazla nemin bulunduğu devreye isabet ettiği anlaşılmaktadır (URL-6, 2017).

4.1.5 Bitki Örtüsü

Ege Bölgesi'nde doğal bitki örtüsü makidir. Bu alanlar içinde en çok ürün alınan ağaçların en karakteristiği zeytinliklerdir. Ormanlık alanlar, bölgenin kuzeyine ve yükseklerle çıkıldıkça sıklaşırken bölge yüzölçümünün %64,7'sini oluşturmaktadırlar. Ormanlar genellikle meşe ve çam türlerinden oluşmuştur. Ege bölgesini karakterize eden diğer bitkiler; üzüm, incir ve zeytindir (URL-7, 2017).

İlde yaygın bitki örtüsü, Akdeniz ikliminin özelliklerini taşımaktadır. İldeki doğal bitki örtüsü yerleşmelerin çevresindeki insanlar tarafından yok edilmiştir. Bunların yerini makiler almıştır. Maki toplulukları daha yukarılara çıkıldıkça kendini ormanlık alanlara bırakmıştır. Burada meşe ağaçları, kızılçam ve karaçamlar bulunur. Ormanlık alanların, il toplam yüzölçümündeki payı %38'dir (URL-7, 2017).

Her yerde olduğu gibi Atça'da da bitki örtüsü iklimin özelliklerini aksettirmektedir. Bu da Akdeniz bitki örtüsünün bir benzeridir. Kuzeyde, dağların yüksek kısımlarında ekseriyetini meşelerin teşkil ettiği seyrek bir orman, bunun yanında yer yer kiraz, ceviz, kestane ve muşmula cinsleri 1000 metreden sonra zeminde keşif bir eğrelti otu örtüsü görülür. 700 hatta 800 metreye kadar delice ve ehli zeytinler, yabani armut, daha aşağılarda mersin, defne vs. gibi maki örtüsü vardır (Salkım, 1991).

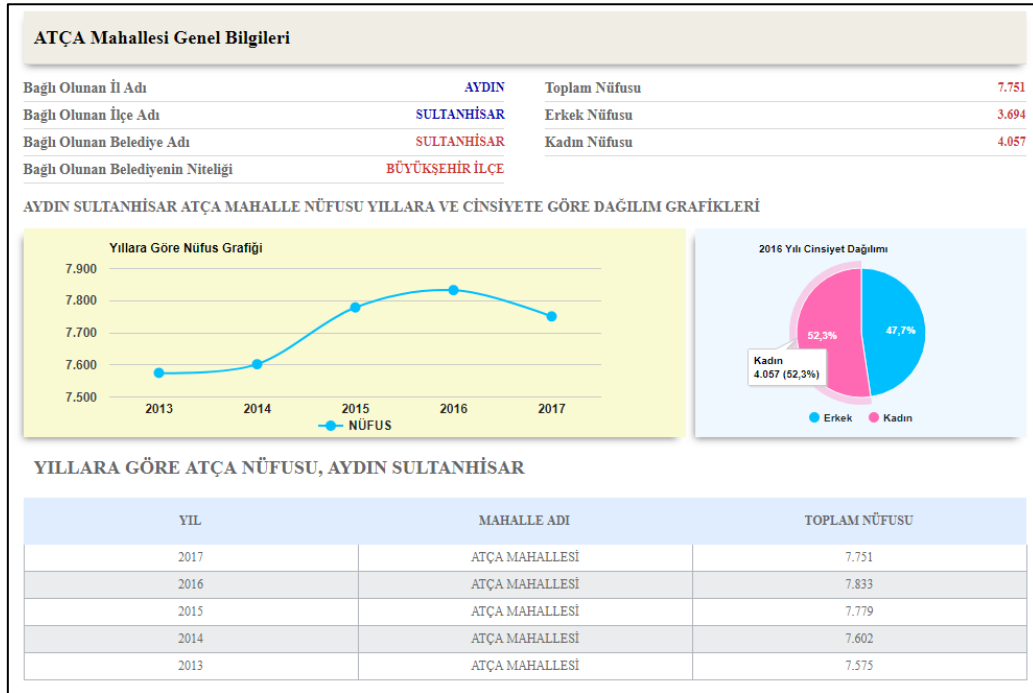
Su boylarında ve gölgeliklerde yaz-kış yeşil kalabilen çayırlar yayılmaktadır. Hidromorfik topraklar üzerinde suyu ve tuzu seven kısa köklü bitki örtüsü uzanır ki; bu alanlar mera olarak kullanılmaktadır.

4.1.6 Sosyo-Ekonomik Yapı

Bu bölümde sosyo-ekonomik yapıyı incelemek için, nüfus, eğitim durumu ve ekonomik yapı konularına değinilmiştir.

4.1.6.1 Nüfus

Aydın'ın Sultanhisar ilçesine bağlıdır. Bağlı bulunduğu ilçeden nüfusu daha fazla olan Atça, çileği ve imar planıyla akla gelen bir Ege mahallesidir.

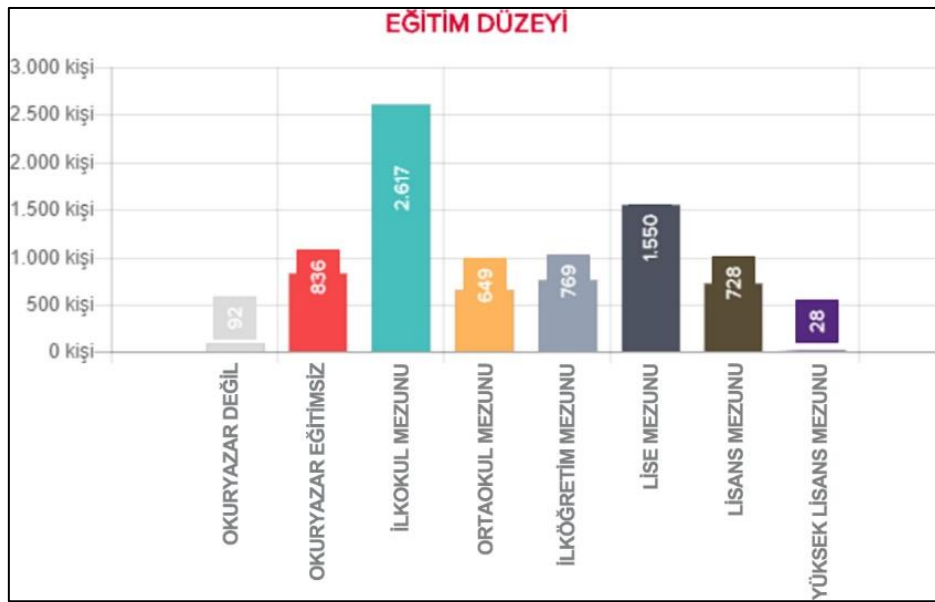
Şekil 5:Aydın-Atça Mahallesi 2017 yılı Nüfus Dağılımı (URL-8, 2018).

Atça'nın Mahallesi'nin nüfusu 2017 sayımlarına göre 7.751'dir.

4.1.6.2 Eğitim Durumu

Atça`da okuma yazma oranı %97`dir. Atça`da 5 adet ilköğretim okulu, 1 adet çok programlı lise ve 1 adet endüstri meslek lisesi bulunmaktadır.

Ayrıca, Adnan Menderes Üniversitesi Atça Meslek Yüksekokulu bu mahallede bulunmaktadır. Kademeli olarak öğrenci sayısı arttırılmak istenen okulun şu anki öğrenci kapasitesi 800`dür ve toplam nüfusun yaklaşık %10`unu oluşturmaktadır (URL-9, 2018). Şekil 6`da Atça halkının eğitim düzeyi grafiği verilmiştir (Şekil 6).

Şekil 6: Aydın-Atça Mahallesi'nin Eğitim Durumu (URL-10, 2018).

4.1.6.3 Ekonomik Yapı

Atça sosyal yapı bakımından Beylikler döneminden bu yana tarihi süreç içinde, Yörük, Rum, Çerkez, Muhacir ve Kürtlerden oluşan; birlikte yaşayıp, farklılıkları zenginliğe çeviren toplumların yaşadığı mahalledir. Atça, savaşlardan kaçan Suriye vatandaşlarının da göçüne uğramıştır. Halk genellikle çiftçilik, hayvancılık, sanatkârlık ve azda olsa ticaretle uğraşmaktadır (Salkım, 1991).

Atça'nın çevre ovalarında yaşayan Taşlıbeylik, Diğme, Hamambaşı, Hasırcı adlı obalar Karaca Koyunlu Yörüklerinin bakiyesi olup, yerleşik düzene geçmişlerdir. Rumlar, Türkler Anadolu'ya gelmeden önce Ege kıyılarında yaşayan halktır. Rum kelimesi herhangi bir

dini/mezhepsel anlam taşımamakla birlikte Doğu Ortodoks Kilisesi mensubudur. Yani, Helen (Yunan) kökenlidir. Osmanlı döneminde imparatorluk tebaasıdır. Atça'ya 17.asırdan itibaren yerleşerek, ticaretle uğraşıp ekonomik hayata katkıları olmuştur (Salkım, 1991).

Atça gerek tarımsal yönden, günün tarım aletleri ile gerekse kendi çapında kurmuş olduğu sanayi işletmeleriyle varlığını kabul ettirmiş bir mahalledir. Tarımsal açıdan modern tarımın tüm olanaklarını kullanıp verimlilik sağlanmakta, genellikle halk pamuk, zeytin, incir, üzüm, narenciye, şeftali ve çeşitli sebzeçilik, turfandacılık işleriyle süt ve besi hayvancılığı yaparak geçimini sağlamaktadır. Tüm bu işler için Atça'da ihtiyacı karşılamak üzere 900 ortaklı Pamuk Tarım Satış Kooperatifi, 730 ortaklı Tarım Kredi Kooperatifi, 600 ortaklı Toprak Su Kooperatifi ve buna ilave olarak Belediye Toptancı Hali Atça'ya hizmet vermektedir. Tüm bu olanakların dışında 107 dükkân kapasiteli belediyeye ait sanayi sitesinde 70 adet dükkânda muhtelif mesleklerden sanatkârlar mesleklerini icra etmektedir (URL-11, 2018).

Genel olarak Atça'da dört mevsim tarımsal üretimin yapılabildiği bir potansiyel mevcut olup halkın çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla geçinmektedir. Atça'da bulunan sanayi kuruluşları da ülkemiz ekonomisinde etkin yeri olan müesseseler olup, gerek işçi istihdamı yönünden gerekse döviz sağlamak açısından ülkemize büyük yararı olan işletmelerdir.

4.2 Atça İmar Planı ve Planın Tarihsel Gelişim Süreci

Atça'da kent formunun biçimlenmesine ve gelişimine yön veren iki plan bulunmaktadır. Birincisi 1926 onanlı plandır. İkincisi ise, 1991 onanlı revizyon imar planıdır.

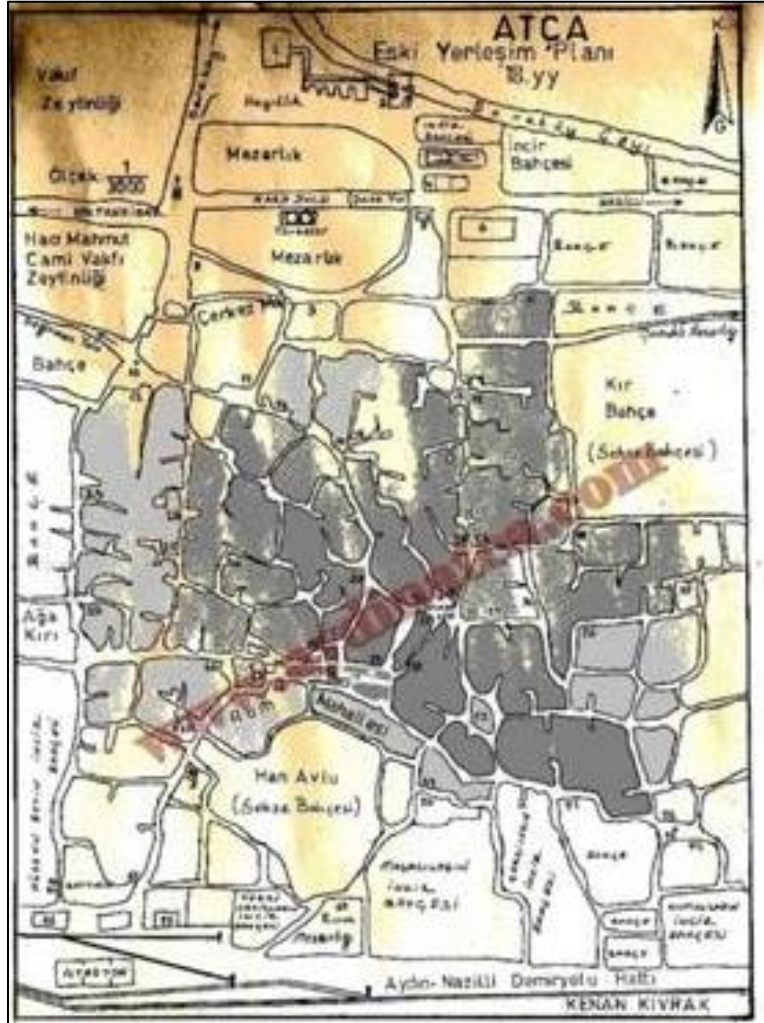
4.2.1 Atça'nın İlk İmar Planı

Atça, Yunan işgalinden 5 Eylül 1922 yılında kurtulmuştur. Şekil 7'de, işgalden kurtulan Atça'nın tahrip olan kısımları görülmektedir. Buna göre işgal yüzünden tamamı tahrip olmuş ve yıkılmış yerler koyu gri, kısmen tahrip olmuş yerler ise açık gri rengi ile gösterilmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra, Atatürk'ün beldeyi ziyaretiyle mahallenin kentsel gelişim süreci başlatılmıştır. Atatürk'ün beldeye ziyareti sırasında savaşın bıraktığı etkiyi görmesi Atatürk'ü çok etkilemiştir (Şekil 7). 1924 yılında Atatürk'ün Paris'te eğitim görmüş Atçalı

Mühendis Abdi Hıfzı Bey ve Fen İşleri Memuru Halil Bey ile yaptığı görüşmede beldeye yeni ve modern bir imar planı çizilmesi öngörülmüştür (URL-12, 2017).

Yapılan görüşmede, işgalden kalan yanmış binaların tümünün yıkılması, geri kalan zarar görmemiş yapılara göre yeni bir imar planı düzenlenmesi öngörülmüştür. Yerel halkın bu plana karşı çıkmasına rağmen, dönemin Belediye Başkanı Nuri Kara'nın da desteğiyle yeni imar planı aşama aşama geliştirilmiştir (URL-12, 2017).

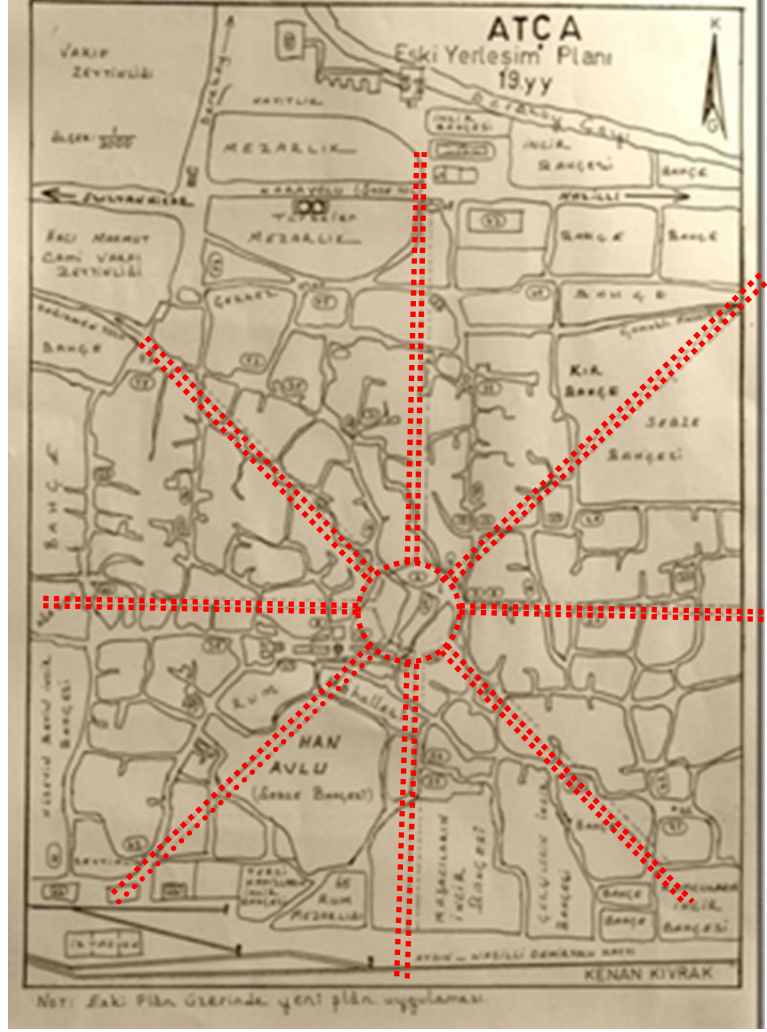

Şekil 7: Yunan işgalinden kurtulan Atça (URL-13, 2017).

Şekil 8: Charles de Gaulle (URL-14, 2017).

Atatürk ile yapılan görüşmeler ışığında, öğrenim gördüğü Paris'teki mimariden çok etkilenmiş olan Abdi Hıfzı Bey buradaki imar planının bir kısmını Atça'ya uyarlamak istemiştir. Mühendis Abdi Hıfzı Bey ve Memur Halil Bey Atça'ya, Paris'in *Şanzelize* gibi ünlü caddelerinin de birleştiği ismi daha sonradan Charles de Gaulle olacak olan Etiole Meydanı'nının işinsal yapısını örnek alan bir imar planı tasarlamışlardır (Şekil 8).

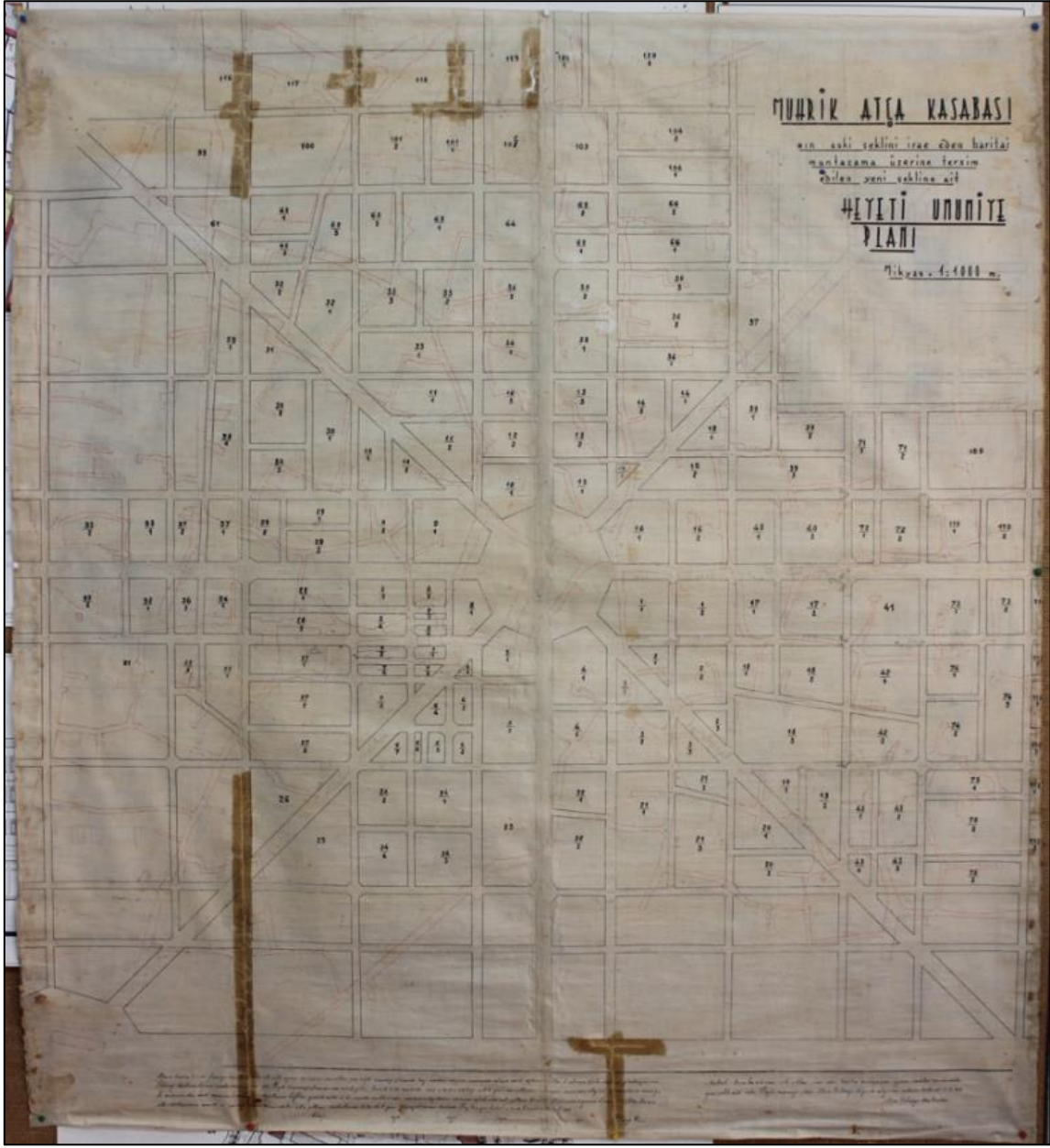

Şekil 9: Yeni Atça plan şeması (URL-15, 2017).

Paris'in ışınsal formunu Charles De Gaulle Meydanına uzanan 12 cadde oluşturmaktadır (Şekil 8). Ancak, Atça'nın kent formu ise kuzeyden güneye, doğudan batıya ve ara yönlerde de olmak üzere eğimsiz düz arazi üzerinde planlanan ışınsal formdaki 8 ana caddeden oluşmaktadır. Mühendis Abdi Hıfzı Bey, mevcut kent planının üzerinde bir merkez belirlemiş, bu merkezden çıkan ana aksları mevcut planın üzerine işlemiştir (Şekil 9).

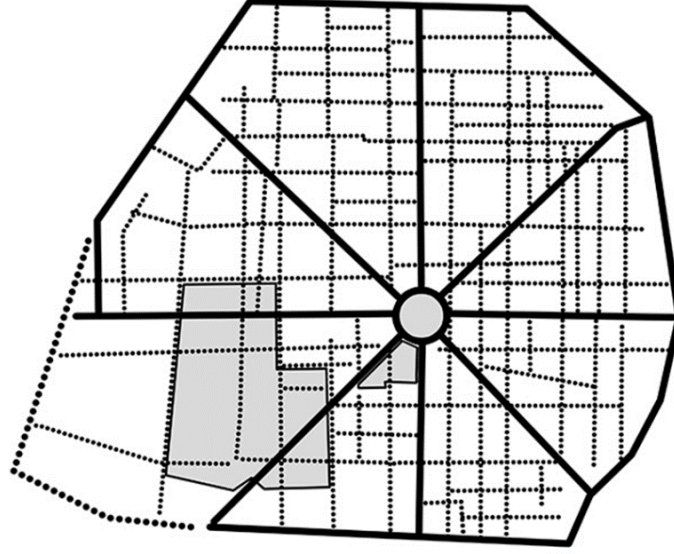
Şekil 10'da görüldüğü gibi Atça, ışınsal formdaki ana akslara 45°'lik açılarla bağlanan ara akslardan oluşan grid sistem ile planlanmış, bu grid sistem yapı adalarını oluşturmuştur (Salkım, 2017).

Antik çağlardan sonra günümüz dünyasının modern imarlı ilk kent planına sahip olan Atça, Hippodamik plan olarak bilinen, ilk kez kent plancısı Hippodamus tarafından uygulanmış planlama sistemi ile tasarlanmış bir plana sahiptir.

Şekil 10: İpek pafta üzerine 1926'da çizilmiş Atça İmar Planı (Salkım, 1991).

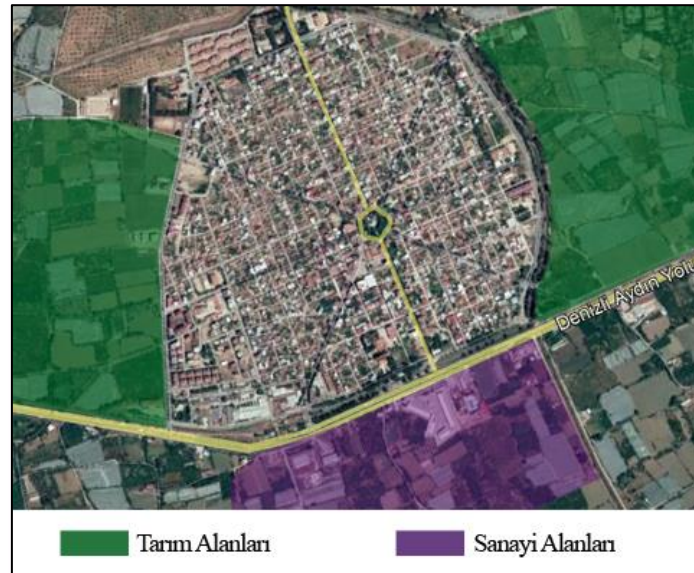
Atça'da kent formunun kabaca sekizgen bir yapı oluşturduğu görülmektedir (Şekil 11). Işınsal formu bu kent formu Türkiye'de ilk Atça'da planlanmıştır.

Şekil 11: Atça'nın sekizgen kent formu (URL-16, 2017).

4.2.2 1991 Onanlı Revizyon İmar Planı

Arazi kullanım talebinin artması ile, 1926'da onanan ilk plan 1. Etap olarak kabul edilerek, beldenin yapı ve kimlik öğeleri, kent planlama sisteminin devamlılığı, ekolojik gelişimin sürdürülebilirliği ve planın tarihsel süreç içindeki gelişimi göz önünde tutularak revize edilmiş ve 2. Etap olarak 1991 onanlı revizyon imar planı uygulamaya konulmuştur.

Şekil 12: Atça'daki tarım ve sanayi alanları.

Revizyon imar planında;

1. Bu planda, 1926 onanlı ilk plan şemasında oluşturulan ışınsal kent formunun korunduğu görölmektedir.
2. Mahallenin nüfus artışı ile birlikte alan kullanım gereksiniminin de artması sonucunda grid sistem genişletilmiş, kullanım amacına uygun yeni parseller planlanmıştır.
3. Revizyon imar planında kullanım alanları belirlenmiş, sanayi alanları ve tarım alanları iskân alanları dışında planlanmıştır. Şekil 12’de görüldüğü gibi, tarım alanları mahalle merkezinin doğu ve batı yönünde, sanayi alanları ise güney yönünde planlanmıştır.
4. Bu planda, bütüncül bir kentsel açık yeşil alan sisteminin oluşturulduğu görölmektedir.

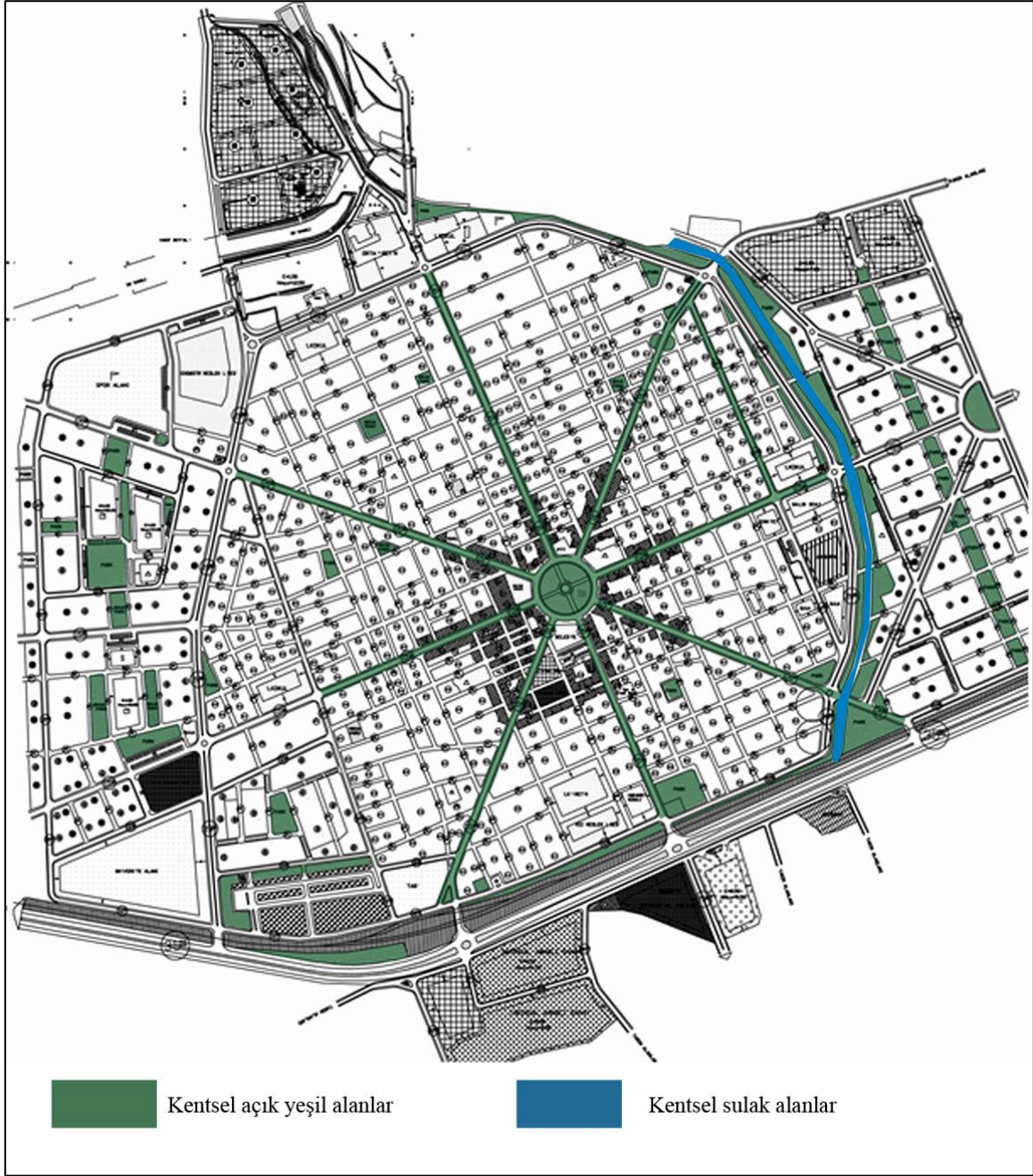
4.3 Atça Kent Formu Gelişim Sürecinin Peyzaj Planlama Kriterleri ve Tasarım İlkeleri Açısından İrdelenmesi

Bu bölümde Atça kent formu gelişim süreci, kavramsal temellerde ifade edilen planlama kriterleri ve tasarım ilkelerine göre irdelenmiştir.

4.3.1 Peyzaj Planlama Kriterleri Açısından İrdeme

1991 yılında onanan revizyon imar planı ile birlikte Atça’nın kentsel peyzaj planlama süreci de başlatılmıştır. Bu hususta;

1. Mahalle bütününde kentsel açık yeşil alan sistemi oluşturulmuş, bu kapsamda parklar, çocuk oyun alanları, piknik alanları, ana akslarda yeşil yollar ve karayolu ile demiryolunu mahalle merkezinden ayıran yeşil kuşak planlanmıştır.
2. Yapı adaları üzerindeki parsellere ilişkin inşaat taban alanları ve toplam inşaat alanlarını kapsayan yapı düzenleri belirlenmiştir. Buna göre ana aks kenarlarındaki parsellerde bitişik yapı düzeni, grid sistemdeki parsellerde ise bahçeli yapı düzeni önerilmiştir. Burada önerilen konut bahçelerinin de bitkilendirilmesi sayesinde, kentsel açık yeşil alan sistemine katkı sağlanmıştır.
3. Sulak alanları korumak adına mahallenin doğu yönünde bulunan Yağdere Çayı yeşil kuşak ile konut alanlarından ayrılmıştır (Şekil 13).

Şekil 13: Atça'daki kentsel açık yeşil alan sistemi ve sulak alanlar.

1. Atça'nın ilk imar planında da, kaldırımlarla birlikte 13 metre genişliğinde ve yaklaşık 500 metre uzunluğunda olan caddeler 45°'lik açılarla ışınsal bir biçimde Atça'nın merkezinde bulunan 95 m çapındaki Atça Parkı'nda birleşmektedir (Şekil 14). Bu park Atça'nın önemli bir rekreasyon alanıdır.

4. Arazi toprağını korumak ve işlevlerini arttırmak adına, bölgenin de ana geçim kaynağının tarım olması sebebiyle, tarım alanları planlanmış, bu alanlar verimli topraklarından dolayı mahallenin doğu ve batı kısmında yer almıştır (Şekil 13).
5. Mahallenin ve E87 Karayolu'nun güneyinde planlanan sanayi alanlarında, tarım arazilerinden toplanan çilek, zeytin, incir, turunçgiller gibi ürünler soğuk hava depolarında stoklanıp ticarete sunulmaktadır. Bu açıdan sanayi alanlarının çevreye zararlı etkileri bulunmamaktadır (Şekil 13).
6. Mahallenin kuzeyindeki Yağderesi Mahallesi Hacı Salih Bayırı'nda bulunan piknik alanı, rekreasyon ihtiyacını karşılayan bir başka alandır. Ayrıca bu piknik alanı, Atça'nın tek seyir tepesi niteliğindedir. Bu alan birçok aktivistin, trekking rotasının içinde yer almaktadır.
7. Atça Mahallesi sahip olduğu yapısal ve bitkisel doku ile yerleşim alanı içinde fiziksel bir denge oluşturmuştur. Mahallenin imar planında önerilen kentsel açık yeşil alanlarının bitkisel peyzajı, farklı işlev alanlarını da birbirinden ayırmıştır.
8. Atça Mahallesi'nin oluşturduğu sekizgen geometrik şeklin her köşesinden gelen ve merkezde birleşen ışımsal akslar ağaçlandırılarak alle oluşturulmuştur. Bu alleler, mahalle planı üzerinde aksların ayırdığı 8 bölgeyi daha belirgin hale getirmiştir.

4.3.2 Peyzaj Tasarım İlkeleri Açısından İrdeleme

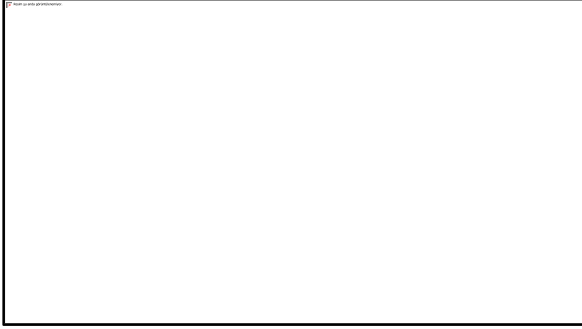
Bu bölümde, Atça mahallesini peyzaj tasarım ilkeleri açısından irdelemek için, bitkisel öğeler, yapısal öğeler ve kent donatıları ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

4.3.2.1 Bitkisel Öğeler

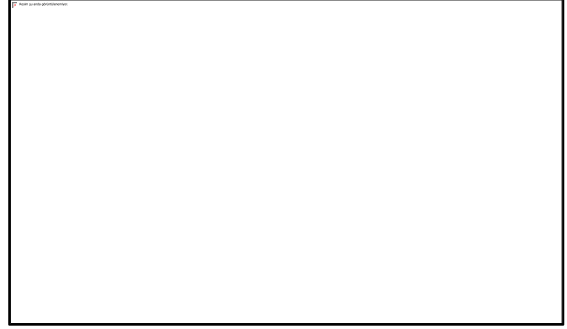
Mahallenin ana akslarını oluşturan caddelerin her iki yanına 10 metre arayla fıstık çamı (*Pinus pinea* L.) dikilerek alleler oluşturulmuştur. Bu çalışma 1926 yılında onanan imar planı uygulandıktan sonra başlamış, 1935-1939 yılları arasında uygulamaya konulmuştur. Ana akslara dikilmiş fıstık çamlarının yaşları en az 79'dur. Bu zaman dilimi içerisinde ölen ağaçların yerine, yer yer Fıstık çamı (*Pinus pinea* L.) dikilmiş, yer yer boş bırakılmıştır (Şekil 14-27).

Şekil 14: Atça Parkı ve havuzu-1939 (URL-17, 2017).

Şekil 15: Kavaklar Caddesi-1953 (URL-18, 2017).

Şekil 16: Karakol Caddesi-1953 (URL-18, 2017).

Şekil 17: Kurtuluş Caddesi-1953 (URL-18, 2017).

Şekil 18: Atça'nın 1970 yılındaki görünümü (URL-19, 2017).

Şekil 19: Atça mahallesi kentsel açık yeşil alan sistemi-1972 (URL-20, 2017).

Şekil 20: Atatürk Caddesi –Güneybatı Aksı.

Caddesi –Batı Aksı.

Şekil 22: Kavaklar Caddesi-Kuzey Aksı.

Şekil 23: Nazilli Caddesi-Kuzeydoğu Aksı.

Şekil 24: Karakol
Caddesi –Güney Aksı.

Şekil 25: Jurnalı Caddesi –Kuzeybatı Aksı.

Şekil 26: Kurtuluş Caddesi-Güneydoğu Aksı.

Şekil 27: Abdi Bey Caddesi-Doğu Aksı.

Şekil 28: Necip Tezcan Sokağı'na dik konumlanan ara aks.

Şekil 29: 154 Sokak.

Ana akslara 45°'lik açılarla planlanan grid sistemdeki bazı ara akslara ise, Akdeniz iklimine uygun Turunç ağaçları (*Citrus aurantium* Linn.) ile alleler yapılmıştır (Şekil 28 ve 29).

Mahalleyi, demiryolundan ayıran Sevgi Yolu bitkilendirmesinde, Oya ağacı (*Lagerstroemia indica* L.) ve Limoni servi (*Cupressus macrocarpa* 'Goldcrest') bitkileri kullanılmıştır.

Sevgi Yolu ile demiryolu arasında kalan alan, yürüyüş yolu olarak tasarlanmış, yürüyüş yolu kenarlarındaki tretuvar üstlerine de yer örtücü olarak basılmaya dayanıklı çim ekimi yapılmıştır (Şekil 30).

Sevgi Yolu aksının güney kısmına bakan ve yeşil şerit ile arada kalan alanda, değişen aralıklarla Çınar yapraklı akçaağaç (*Acer platanoides* L.) bitkisi kullanılmıştır (Şekil 30).

Atça mahallesini, batıda planlanan tarım alanlarından ayıran Çevreyolu Sokak aksı boyunca refüj bitkilendirmesi Çınar ağaçları (*Platanus orientalis* L.) ile yapılmıştır.

8 ana aksın merkezde birleştiği alanda, Atça'nın en yoğun kullanılan rekreasyon alanı olan Atça Parkı bulunmaktadır. Atça Parkı'na girişler 8 ana aksı karşılayacak şekilde yapılmıştır. Parkın girişlerinde vurgu yapmak amacıyla girişin her iki yanına, Akdeniz ikliminin hâkim olduğu yerlerde yetişebilen Yabani hurma ağaçları (*Phoenix canariensis* Hort.) kullanılmıştır (Şekil 31).

Şekil 30: Sevgi Yolu.

Park içinde kullanılan diğer bitkiler Akdeniz iklimi koşullarında yetişebilecek türlerden seçilmiştir. Bu türlerden bazıları, Oya ağacı (*Lagerstroemia indica* L.), Sığla ağacı (*Liquidambar orientalis* Mill), At kestanesi (*Aesculus hippocastanum* L.), Batı mazısı (*Thuja occidentalis* L.), Çınar ağacı (*Platanus orientalis* L.), Çınar yapraklı akçaağaç (*Acer platanoides* L.), Gümüşi ıhlamur (*Tilia tomentosa* Moench.), Büyük çiçekli manolya (*Magnolia grandiflora* L.), Nar ağacı (*Punica granatum* L.), Leylandii melez servisi (*X Cupressusocyparis leylandii* (Jackson et Dallimore) Dallimore), Karaçam (*Pinus nigra* L. Subsp. pallasiana), Aksöğüt (*Salix alba* L.) ve Akdeniz iklim şartlarına uygun olmayan Himalaya sediridir (*Cedrus deodora* (Roxburg) G.Don.) (Şekil 32).

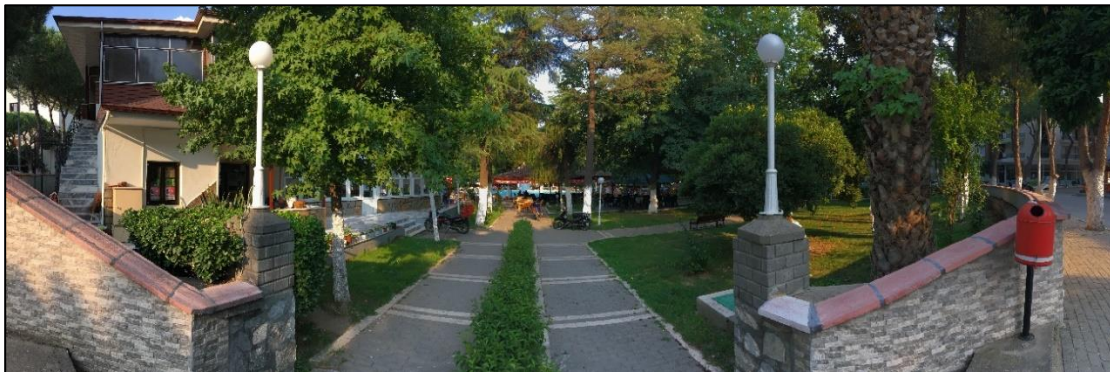
Parkta çalı formunda ise; Şimşir (*Buxus sempervirens* L.), Yeşil çıtır taflan (*Euonymus japonicus* 'Microphyllus'), Gül çeşitleri (*Rosa alba* L.), Gavura (*Oenothera lindheimeri*), Kartopu (*Viburnum lucidum*) ve Fırça ağacı (*Callistemon citrinus*) bitkileri kullanılmıştır (Şekil 33, 35 ve 36). Parktaki çiçek parterlerinde yer örtücü bitki olarak mevsimlik Kadife çiçeği türleri (*Tagetes erecta* L.) kullanılmıştır (Şekil 34).

Şekil 31: Atça Parkı'na Abdi Bey Caddesi'nden giriş.

Şekil 32: Atça Parkı'na Jurnalı Caddesi'nden giriş.

Şekil 33: Atça Parkı'na Batı Caddesi'nden giriş.

Şekil 34: Kadife çiçeği kullanılan çiçek parterleri.

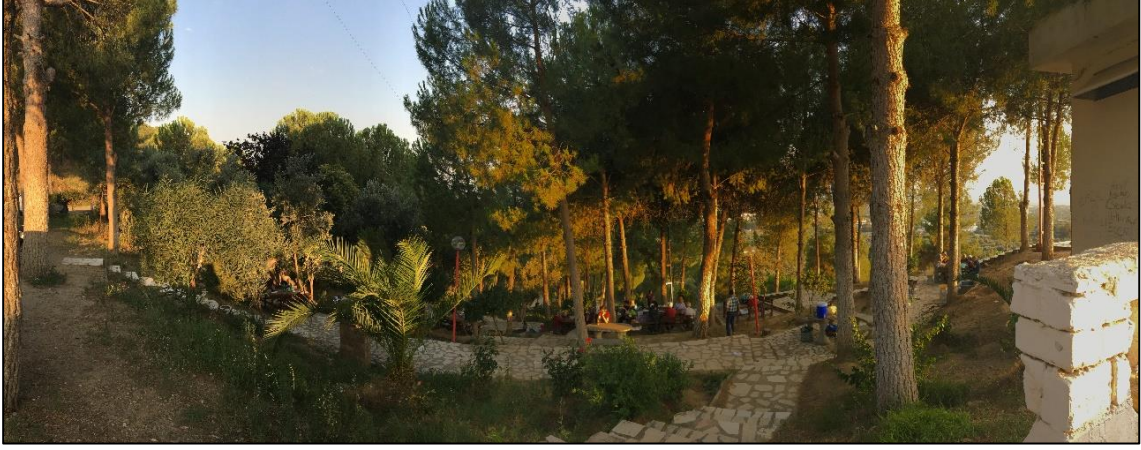

Şekil 35: Atça Parkı'nın bitkisel dokusu.

Şekil 36: Atça Parkı havuzu.

Yağderesi Mahallesi'nde bulunan piknik alanında yoğun olarak Fıstık çamı (*Pinus pinea* L.) ve Zakkum (*Nerium oleander* L.) bitkileri kullanılmıştır. Yer yer Yabani hurma ağacı (*Phoenix canariensis* Hort.) kullanımına da rastlanmıştır (Şekil 37). Seyir tepesi olarak kullanılan alana ise görüş açısını kapatmamak adına bitkisel tasarım yapılmamıştır (Şekil 38).

Şekil 37: Atça Mahallesi piknik alanı.

Şekil 38: Atça seyir tepesi.

4.3.2.2 Yapısal Ögeler ve Kent Donatıları

Atça mahallesi peyzaj tasarımında yapısal olarak kullanılan malzemeler birbiri ile uyumlu değildir.

Atça'da bulunan çocuk oyun alanlarında, üzeri yağlı boyalı dökme demir tahterevalliler, salıncaklar ve kaydıraklar bulunmaktadır. Kullanılan yeni çocuk oyun grupları ise plastik malzemedendir. Atça'daki çocuk oyun alanlarının zemini kaplanmamış, genellikle zemin kum bırakılmıştır. Ayrıca, sınır ve çit elemanı olarak bu alanlara, alçak beton korkuluklar yapılmış olması çocuklar için tehlike oluşturmaktadır. Bu alanlarda kullanılan malzeme ve donatılar çevre algısında karmaşaya yol açmaktadır (Şekil 39 ve 40).

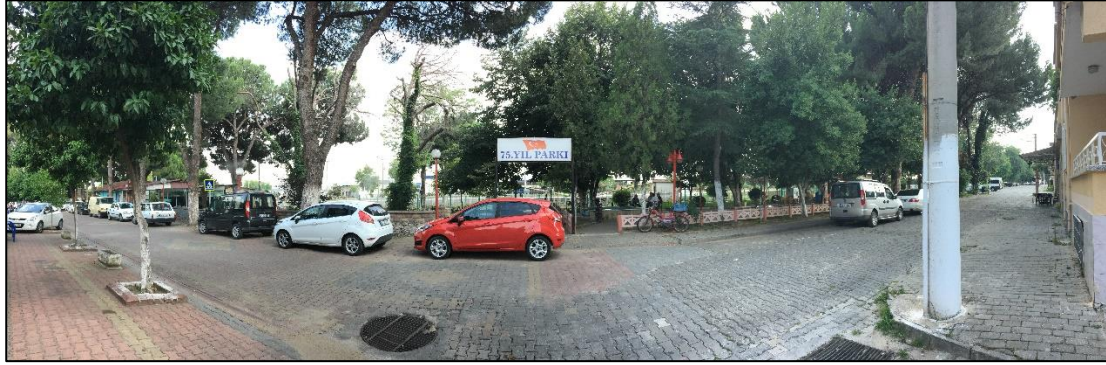

Şekil 39: 75. Yıl Parkı çocuk oyun alanı.

Şekil 40: Atça Parkı çocuk oyun alanı.

75. Yıl Parkı'nda da olduğu gibi, mahallenin genelinde sınır elemanı olarak dökme demir ve hazır kalıp beton çitler kullanılmıştır (Şekil 41-43).

Şekil 41: 154 Sokak güneyinde bulunan 75.Yıl Parkı.

Şekil 42: Prof. Dr. Tamer Başoğlu

Şekil 43: 75. Yıl Parkı'nı demiryolundan

Caddesi'ni demiryolundan ayıran sınır elemanı.	ayıran sınır elemanı.

Mahallede bulunan diğer yapısal donatı elemanlarından bazıları ise, banklar, aydınlatma direkleri, yollar, tretuvarlar, arkatlar, heykeller ve beton saksılardır (Şekil 44 ve 45).

Atatürk Caddesi üzerinde bulunan kent meydanı, aynı zamanda Atça'nın resmi tören alanıdır. Etrafı bitkisel doku çevrelenmiştir. Bu alanda resmi bayramlarda törenler Atça'nın kurtuluşunu simgeleyen Atatürk heykeli karşısında yapılmaktadır (Şekil 46 ve 48).

Şekil 44: Atçalı Kel Mehmet Efe heykeli.

Şekil 45: 75. Yıl Parkı'ndaki aydınlatma elemanları.

Meydanda güneşten korunmak için yapılan arkatlar, ahşap görünümlü demir ve keten kumaş malzemeleri ile güzel bir kombinasyon oluşturmuştur. Fakat diğer tüm kentsel donatı

elemanlarına göre daha modern tarzda malzemeler kullanıldığı için, bütüncül anlamda malzemede dil birliği sağlanamamıştır (Şekil 46).

Şekil 46: Atça Kent Meydanı.

Kent meydanının güneyinde, hafta içi otopark olarak kullanılan Atça kapalı pazaryeri bulunmaktadır. Kent meydanı ile kapalı pazaryeri bazalt malzemedен oluşan tretuvarlar ile birbirinden ayrılmıştır. Ayrıca kent meydanında zemin kaplama malzemesi olarak kilitli parke taş kullanılmıştır (Şekil 47).

Şekil 47: Atça kent meydanındaki kapalı pazaryeri.

Şekil 48: Atça Kent Meydanı'ndaki Atatürk ve Barış heykeli.

Aynı yapısal öge üzerinde kullanılan farklı malzemelere örnek olarak, Atça Parkı çevresindeki duvar üzerine kullanılan malzemeleri örnek verebiliriz. Park çevresini kuşatan duvar yüzeyinde kaplama malzemesi olarak, kayrak taşı, parke taşı ve mozaik taş kullanılmıştır (Şekil 49).

Şekil 49: Atça Park girişinde kullanılan malzemeler.

Mahallenin genelindeki aydınlatma öğelerinin, dökme demir konstrüksiyonlu olduğu görülmektedir (Şekil 45). Yeni tasarlanan alanlarda ise dekoratif dökme demir konstrüksiyonlu fanus camlı aydınlatma öğeleri kullanılmıştır. Renklerinin de alanlara göre farklılık göstermesi nedeniyle, konstrüksiyon bakımından bu alanda da ortak yaklaşım sağlanamamıştır.

Şekil 50: Atça Mahallesi yapısalında 3 kuşak etkisi.

Alandaki yapılara ilk bakıldığında, 3 kuşak farklı yapılaşma tarzı görülmektedir. Bunlardan ilki, 1950 yıllarına kadar olan, kurtuluştan hemen sonra yapılan, yığma taş malzemedeki yapılar. Bu yapılarda motif ferforje giriş kapıları, taş söveler ve yer yer Macar yapı etkisinin vurgulandığı ahşap eli böğründeler kullanılmıştır. Bu yapıya örnek olarak Şekil 50'de sağda görülen tek katlı açık pembe taş ev gösterilebilir. 1950-1990 yılları arasında inşa edilen yapılar ise yakın tarihin izlerini taşımaktadır.

Çok katlı sisteme geçişin henüz yeni olduğu dönemlerde inşa edilen yapılarda ise, ahşap pencere, ferforje balkon korkulukları ve tuğla parapetlere rastlanmaktadır (Şekil 50).

Son olarak 1990 ve sonrasında inşa edilmiş yapılar, yapı yüksekliğinin arttığı 3. kuşak örneklerini oluşturmaktadır. Bu yapılarda, giydirme cam cepheler, krom korkuluklar, reflekte temperli camlar ve köpük söveler görülmektedir (Şekil 50)

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1 Sonuçlar

Planlama, yerleşmelerin gelişim süreçlerine yön veren en önemli araçlardan biridir. Planlama süreçlerinde, kentsel arazinin mekânsal organizasyonu, aynı zamanda toplum için üretilen bir

mekânsal senaryodur. Bu anlamda, nasıl bir yaşam çevresi içerisinde, hangi temel eylemleri yaparak yaşayacağımız, planlama süreçlerinin temel konusudur.

Dünyadaki şehirlerde yaşanan planlı gelişim süreci, daha sonra ülkemize de yansımış ve şehirlerin geleceğine ilişkin senaryolara göre planlama çalışmaları başlamıştır. Ancak ülkemizdeki çoğu yerleşmede, başlangıçta yapılan imar planları günümüze gelene dek birçok değişikliğe uğramıştır. Günümüzde birçok kentin kontrol edilemeyen gelişiminden kaynaklanan düzensizlik kent kimliğini olumsuz yönde etkileyen çarpık görünümler ortaya çıkarmaktadır. Bu çarpık görüntülerin önlenemeyişinin nedeni, kentin hızlı gelişmesi karşısında planların yetersiz kalmasıdır.

Atça, imar planı ilk yapıldığı halindeki formunu koruyan bir beldedir. Kurtuluş Savaşı'nda kazanılan zaferler sonunda Atatürk'ün isteği üzerine ülkemizde reformlara adım atılmıştır. Bu reformların şehircilik boyutundaki en önemli adımı modern imarlı şehirlerin yapılmasıdır. Atça, Türkiye'nin modern imarlı ilk beldesidir. Bundan dolayı, Atça'da planlı kentsel gelişim sürecinin irdelenmesi hem planlama açısından, hem de kent peyzajını oluşturan öğelerin saptanması açısından bilimsel olarak çok önem taşımaktadır.

Kentler de yaşayan organizmalar gibi, doğası ve yapılı çevresi ile bir bütün olarak yaşayan yerleşimlerdir. Yapay ve doğal bu iki unsur birbiri ile sürekli etkileşim durumunda olup, birlikte oluşturdukları kompozisyon, gerek kent yaşamına, gerekse kentin sergilediği görünüme dolayısıyla kent peyzajına yansımaktadır. Her kentin belirli açılardan panoramik görünümü, silüetleri ve peyzajı, o kentin imajında en etkin rol oynayan kompozisyonlardır.

Hızlı kentleşme ve çarpık yapılaşma sonucu ortaya çıkan düzensizlik, baskın olarak yapılı çevreden kaynaklanmakla birlikte, yapılı çevre-doğal çevre ilişkisindeki dengesizlik kent kimliğine de yansımaktadır. Kentsel açık yeşil alanlar kent peyzajına renk, soluk ve ruh vererek kentsel yaşam kalitesini artırmaktadır.

Kent planlaması yapılırken, sosyo-ekonomik, kültürel, fiziksel etkenlere dikkat edilmesi gerektiği gibi, peyzaj planlama boyutunun da göz önüne alınıp planlama evresine dâhil edilmesi gereklidir. Atça, bu bağlamda, Türkiye'nin modern imarlı ve peyzaj planlama ilkelerine göre planlanmış ve tasarlanmış ilk yerleşim yeri olma özelliği taşımaktadır.

Atça'nın ilk imar planı 1924 yılında Mühendis Abdi Hıfzı ve Halil Bey (İller Bankasıncı) tarafından yapılmıştır. 1963'te imar planları revize edilmesine rağmen önemli bir değişiklik olmamıştır. Dolayısıyla 1924 yılındaki planlamayla bugüne dek gelinmiştir.

İlk yapılan planlarda düşünülen yeşil koridor ve bitkilendirme fikirleri bugüne kadar sürdürülmüş ve kent koridorları oluşturulmuştur. Planla beraber kurgulanan peyzaj tasarımı, Atça'nın düzenli ve modern bir yerleşme olmasında etkili olmuştur.

Kentsel kademelenme açısından, Atça yerleşmesi, Atça-Denizli yol aksında 2. Kademe bir kırsal merkez olarak ortaya çıkmaktadır. 2016 nüfus sayımına göre yerleşme nüfusu 7833'tür. Ekonomik olarak tarıma dayanan yerleşme, tarıma dayalı sanayi ve ticari hizmetlerde oldukça gelişmiştir. Çevredeki verimli tarım toprakları, yerleşmenin gelişmesini sağlayan en büyük etkidir. Yerleşme sosyal yapı olarak, bölge değerlerinin üzerindedir. Hane ve aile büyüklüğü, aile yapısı, barınma yoğunluğu ve eğitim seviyesi bu konuda ilk göze çarpan değerlerdir. Ancak Atça'da yaşayan ailelerin büyük bölümü orta-alt gelir grubuna girmektedir. Halkın sosyo kültürel ve ekonomik yapısı ile yıllara göre nüfus dağılımındaki minimum artış oranı, Atça'daki yapılı çevrenin ve kent peyzajının rant eğilimleri nedeniyle değişmesi yerine, kent peyzajının korunmasını sağlayan en önemli faktördür.

Atça tek merkezli ışınsal kent formuna sahip bir yerleşmedir. Merkezi park olmak üzere her yöne uzanan 15 metre genişliğinde 8 ana caddesi vardır. Bu caddelerin bir başından şehrin diğer ucunu görmek mümkündür. Hepsi de alle şeklinde bitkilendirilmiş olan bu caddelerin özelliği doğrultularının düz oluşu ve bunlar arasındaki ara sokakların da birbirlerini dik kesmeleridir.

Atça'da tarihi yapılar ve merkez odaklı ışınsal yollarda oluşturulan alleler, Atça'ya damgasını vuran kent peyzajının karakteristik öğeleridir. Işınsal aksların birleşme noktasında planlanan Atça Parkı, kentsel ölçekte de önemli bir odak noktasını oluşturmakta ve halkın rekreasyon gereksinimini karşılamaktadır. Atça'da yükseköğrenim gören öğrenci nüfusunun da (800 kişi) Atça nüfusunun %10'unu oluşturması, yerleşmedeki kamusal alanların ve rekreatif amaçlı açık yeşil alanların önemini ortaya koymaktadır.

Bitkisel ögelerin kent peyzajının oluşumundaki olumlu etkisi ile Atça, uzun yapılaşma süreci yaşamış, modern imarlı ve peyzaj planlaması yapılmış bir yerleşim olarak günümüze kadar gelmiştir.

Sonuç olarak, Atatürk'ün önerisi ve dünya örneklerini görerek onlardan esinlenme deneyimini plana aktaran kentsel karar vericilerin eliyle şekillenen Atça mahallesi, imar yapısını bozmadan Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar gelmiş, alınan plan kararları doğrultusunda kentsel gelişim süreci aşamalarında gelişmeye açık tutulmuş ve kent ekolojisini göz önüne alan vizyon sahibi yerel yöneticiler tarafından kentsel açık yeşil alan sisteminin oluşturulduğu yaşam konforu ile örnek bir yerleşme olarak Türk şehircilik tarihindeki önemini koruyacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma göstermiştir ki, Atça, Türkiye'nin çağdaş kent planlaması yaklaşımı ile planlanmış ilk yerleşmesidir. Bu bağlamda, planlama sürecinin araştırılması ve planlı gelişiminin irdelenmesi önem taşımaktadır. Peyzaj mimarlığı açısından, kent peyzajını oluşturan bileşenlerin Atça Kent Planı ile ilişkisi, kent planlama-kentsel peyzaj ilişkisinin önemini koymuştur.

5.2 Öneriler

Atça'nın bundan sonraki büyüme ve gelişme sürecinde, yapılı çevre-doğal çevre dengesini koruyacak planlama kararları alınmalıdır. Kentsel peyzaj planlama çalışmaları ile yerleşme bütününde yeşil ağ sistemi sürdürülerek, kentsel tasarım ve kentsel peyzaj tasarımı projeleri ile planlı ve programlı gelişimi sağlanmalıdır. Söz konusu projeler hazırlanırken, kent ekolojisi yaklaşımı temel alınmalı, peyzaj ekolojisi bağlamında da bugüne kadar olduğu gibi, alanın ekolojik koşulları ile uyumlu herdem yeşil bitkilerin ve Akdeniz iklimi bitkilerinin kullanıldığı bitkilendirme tasarımının sürdürülmesi gereği daima göz önüne alınmalıdır. Bu sayede yaşanılır bir yerleşme olan Atça, gelecek kuşaklara da yaşam kalitesi ve sağlıklı yaşam ortamları sunan, sürdürülebilir bir yerleşme olma özelliğini kazanacaktır.

Atça Mahallesi'nde kullanılan kentsel donatı elemanları dönemin getirdiği yeni malzemelere göre seçilip uygulanmış, bu uygulamalarda dil birliği sağlanmamıştır. Algıda karmaşaya yol

açan bu durumu değiştirerek estetik ve fonksiyonel bir çevre algısı yaratmak için, mahallenin tarihi dokusunu yansıtan aynı tip ve malzemede donatılar seçilmelidir.

Atça'da; aydınlatma elemanları, banklar, çocuk oyun grupları, yapısalda kullanılan kaplama malzemeleri, yapısal peyzaj elemanları hem tarihi dokuya uygun hem de birbiri ile uyumlu olmalıdır.

Atça Mahallesi için revize edilmesi gereken diğer bir konu da, yapılaşmada görülen karmaşadır. Yapılardaki bu 3 kuşak farkının etkisini yok etmek için kentsel tasarım kararları alınarak kentsel tasarım rehberi hazırlanmalı, cephe malzeme seçimi konusunda bazı sınırlar koyulmalıdır (Şekil 50). Kentsel tasarım rehberine uygun olarak hazırlanacak kentsel tasarım projeleri ile de yapıyı çevrede uyum, estetik ve kalite oluşturulmalıdır.

Şekil 51: Kavaklar Caddesi.

Plan kararlarına ilişkin diğer bir öneri ise, mahallenin peyzaj dokusunun sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. İmar planı uygulandıktan sonra dikilen Fıstık çamları (*Pinus pinea* L.), alle vurgusu yaratmaktadır. Ana aks kenarlarına konumlanan yapılar, bu ağaçların taç yapmasını zorlaştırmakta, yerel halk ise buna çözüm olarak yapılara yönelen dalları kesmektedir. Bu nedenle gövde yapısı değişen birçok ağaç ışımsal alle vurgusunu verememekte ve hatta bir süre sonra ölmektedir. Bu sorunun önüne geçilmesi için ana akslar üzerine yapılacak yeni yapıların gabari yüksekliği maksimum 8 metre ile sınırlanmalıdır. Bu kararın uygulanmasıyla

ana akslarda oluşturulan yeşil yol daha vurgulu hale gelecek ve sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır (Şekil 51).

İmar planı ve kurtuluş mücadelesi sayesinde üne kavuşan Atça Mahallesi, tarihi dokusunu tümüyle yansıtmamaktadır. Bu dokunun yansıtılması için mahallede tarihi dokuyla uyumlu kentsel donatı elemanları kullanılmalıdır. Bu elemanlar mahalle hakkında bilgilendirme panoları ve kurtuluş mücadelesini anlatan heykeller yardımıyla yapılabilir. Buna ek olarak Atça Parkı'nı çevreleyen duvarın üzerine yapılan freskler kurtuluş mücadelesini hikâyeleştirmektedir. Fakat aynı duvar üzerinde kullanılan mozaik taşlar, freskler ile uyumsuz görünmektedir. Tarihi dokuyu yansıtırken kullanılacak malzeme seçimine dikkat edilmelidir (Şekil 52).

Şekil 52: Atça Parkı çevre duvarı.

Atça Mahallesi imar planı ve plana göre oluşturulan peyzaj dokusu nedeniyle, tarihi bir değer taşımaktadır. İşgalden sonra yeniden yapılanma sürecine giren Atça'da, modern imar planını ile birlikte peyzaj planlama ve peyzaj tasarım ilkeleri doğrultusunda yapılan bitkilendirme çalışmalarında kullanılan bitkilerin düzenli bakımları yapılmalı, açık yeşil alan sistemine gereken özen gösterilmelidir.

Mahalle nüfusunun artmasıyla artan kullanım yoğunluğu, Atça'yı büyümeye zorlamaktadır. Sekizgen formu yerleşme alanı, kullanım yoğunluğu arttıkça genişlemek zorunda kalacaktır.

Atça Mahallesi'nin bir yerleşim yeri olarak, bundan sonraki kentsel gelişme süreçlerinde yapılacak imar planı çalışmalarında mevcut tek merkezli ışınsal doku anlayışı korunmalı, kentsel peyzaj planlama ve kentsel peyzaj tasarımı süreçleri, sürdürülebilirlik ilkelerine dayandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahern, J. (1995). Greenways as a planning strategy. *Landscape and urban planning*, 33: 131-155.
- Altan, T. (1982). Çukurova'da bilgisayar yardımı ile bölgesel ölçekte ekolojik peyzaj planlaması uygulaması ve alan kullanım önerisinin saptanması üzerinde bir araştırma. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 161, Bilimsel araştırma ve inceleme tezleri 52, Adana.
- Anderson, W. P., Kanaroğlu, P. S. ve Miller, E. J. (1996). Urban form, energy and the environment: a review of issues, evidence and policy, *Urban Studies*, Vol.33, No.1, 7-35 s.
- Aydemir, Ş. ve Gül, İ. (2003). *Fiziki mekân kaplaması ve stratejik çevresel değerlendirme*. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve Türkiye, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, Sayı: MF.ŞBP-03.001, İstanbul, s 32-42.
- Bechmann, A. (2003). *Almanya'da peyzaj ve çevre planlamasında uygulanan stratejiler ve araçlar*, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve Türkiye, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, Sayı: MF.ŞBP-03.001, İstanbul, s 1-21.
- Bulut, Y. ve Atabeyoğlu, Ö. (2010). Kent planlamasında peyzaj mimarlarının yeri ve önemi, *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi 20-22 Mayıs 2010*, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Cilt: IV, Erzurum, s 1494-1503.
- Çelikyay, S. (2005). Arazi kullanımlarının ekolojik eşik analizi ile belirlenmesi, Bartın örneğinde bir deneme, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Basılmamış doktora tezi, İstanbul.
- Çelikyay, S. ve Özdemir, H. (2016). Urban Landcape Design Principles in Historical Environments, a Case Study on Zeyrek, İstanbul, *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 2(1) : 32-44 s.
- Çelikyay, S. ve Yurtkulu, T. (2017). Aydın-Atça Kent Planının Kentsel Yerleşim Üzerine Etkisinin İrdelenmesi, Bartın Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (Proje No: 2016-FEN-CY-007).
- Çulcuoğlu, G. (1997). Ankara kenti yeşil kuşak çalışmalarının yabancı ülke örnekleri açısından irdelenmesi ve yeşil kuşak sistemi için öneriler, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Basılmamış doktora tezi, Ankara.
- Çulcuoğlu, G. (2000). Yeşil kuşak Ankara kenti örneği, *2000'li Yıllarda Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu*, Ankara, 111-117.
- Ersoy, M. (1997). *Planlama kuramına giriş*, Kentsel planlama kuramları, İmge Kitabevi, Ankara, s. 9-20.

- Gobster, P. H. (1995). Perception and use of a metropolitan greenway system for recreation. *Landscape And Urban Planning*, 33 (1-3) : 401-413 s.
- Gruehn, D. (2003). *Almanya 'da peyzaj planlama ve imar uygulama planlaması birlikteliğine, doğal yaşam kaynaklarının kalıcı güveni açısından başarı faktörleri*, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve Türkiye, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, Sayı: MF.ŞBP-03.001, İstanbul, s 48-62.
- Kanyılmaz, S, (2014). Atça Belediyesi Mimarı Serhat Kanyılmaz ile Atça üzerine yapılan yüzyüze görüşme.
- Kanyılmaz, S. (2015). Atça Belediyesi Mimarı Serhat Kanyılmaz ile Atça üzerine yapılan yüzyüze görüşme.
- Kurdoğlu, B. Ç. (2009). Yeşil yolların doğa koruma ve sürdürülebilirlik kapsamında irdelenmesi, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, B (59) 1: 27-42.
- Lynch, K. (1981). *Good city form*, Mit Press, Massachusetts, 528 s.
- Niemela, J. (1998). Ecology and urban planning, *Biodiversity and Conservation*, 8: 119-131.
- Önder, M. (1997). Konya kenti açık ve yeşil alan sisteminin saptanması üzerine bir araştırma. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 155 s.
- Önder, S. ve Polat, A. T. (2012). Kentsel açık- yeşil alanların kent yaşamındaki yeri ve önemi, *Kentsel Peyzaj Alanlarının Oluşumu ve Bakım Esasları Semineri*, 19 Mayıs 2012, Konya.
- Öztürk, B. (2004). Kentsel açık ve yeşil alan sistemi oluşturulması: Kayseri kent bütünü örneği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 193 s.
- Salkım, A. (1991). *Atça Sosyo Ekonomik ve Fiziki Yapı Çözümlemesi*, Aydın.
- Searns, (1995). The evolution of greenways as an adaptive urban landscape form. *Landscape and urban planning*, 33 (1-3) : 65-80.
- Shepherd, P. A. (1994). A review of plant communities of derelict land in the city of Nottingham, England and their value for nature conservation. *Memorabilia Zoologica*, 49: 129-137
- Suher, H. (1996). *Kentleşme ve kentleşme politikaları*, Türkiye'de kentleşme, Yeniüzyıl Yayınları Türkiye Sorunları Dizisi, 7.
- URL-1 (2018). <http://sbpbilgi.com/wp-content/uploads/2018/01/bah%C3%A7ekent-%C5%9Fehir-ve-b%C3%B6lge-planlama-bilgi.jpg> , Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent Modeli, 15 Şubat 2018.

- URL-2 (2017).
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5b/Ayd%C4%B1n_districts.png, Aydın İli Haritasında Atça'nın Konumu, 5 Mayıs 2017.
- URL-3 (2017). Google Haritalar, Atça, 5 Mayıs 2017.
- URL-4 (2017). <https://www.haritatr.com/harita/Atca/22488>, 5 Mayıs 2017.
- URL-5 (2017). <http://www.aydinatca.com/atcanin-kurulusu.html>, 5 Mayıs 2017.
- URL-6 (2017). <https://tr.climate-data.org/location/843365/>, 5 Mayıs 2017.
- URL-7 (2017). <https://www.aydinefe09.com/2017/06/02/cografi-yonden-ve-iklim-ve-bitki-ortusu-ile-aydin/>, 5 Mayıs 2017.
- URL-8 (2018). https://www.nufusu.com/ilce/sultanhisar_aydin-nufusu, Aydın-Atça Mahallesi 2017 yılı Nüfus Dağılımı, 24 Mayıs 2018.
- URL-9 (2018).
https://www.turkcebilgi.com/adnan_menderes_universitesi_atca_meslek_yuksekokulu, 3 Ocak 2018.
- URL-10 (2018). <https://www.endeksa.com/analiz/aydin/sultanhisar/atca/demografi#egitim>, Aydın-Atça Mahallesi'nin Eğitim Durumu, 24 Mayıs 2018.
- URL-11 (2018). <https://aydin.tarim.gov.tr/Menu/72/Ekonomik-Ve-Sosyal-Yapi>, 29 Mayıs 2018.
- URL-12 (2017). <http://www.aydinatca.com/imar-plni.html>, 18 Mayıs 2017.
- URL-13 (2017). <http://www.aydinatca.com/upload/tmp/1441466606.jpg>, Yunan işgalinden kurtulan Atça, 18 Mayıs 2017.
- URL-14 (2017). <http://www.dizmana.com/wp-content/uploads/2016/02/zoomed-out-landscapes-14B.jpg>, Charles de Gaulle, 18 Mayıs 2017.
- URL-15 (2017). <http://www.aydinatca.com/upload/tmp/1357675391.jpg>, Yeni Atça plan şeması, 18 Mayıs 2017.
- URL-16 (2017). <https://manifold.press/images/content/manifold-ai-06-atca-palmanova-03.jpg>, Atça'nın sekizgen kent formu, 18 Mayıs 2017.
- URL-17 (2017). <http://www.aydinatca.com/park.html>, Atça Parkı ve havuzu-1939, 18 Mayıs 2017.
- URL-18 (2017). <http://www.aydinatca.com/caddeler.html>, Kavaklar, Karakol ve Kurtuluş Caddeleri, 1953, 18 Mayıs 2017.

- URL-19 (2017). <http://www.aydinatca.com/upload/tmp/1441466606.jpg>, Atça'nın 1970 yılındaki görünümü, 18 Mayıs 2017.
- URL-20 (2017). <http://www.aydinatca.com/upload/tmp/1505326984.jpg>, Atça mahallesi kentsel açık yeşil alan sistemi-1972, 18 Mayıs 2017.
- Uzun, O. (2006). *Peyzaj Planlama ve Peyzaj Yönetimi*, Türkiye'deki Peyzaj Uygulamaları ve Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Eğitim Uygulama Programı, Peyzaj Planlama Sunumu, Düzce Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 2006.
- Walmsley, A. (1995). Greenways And The Making Of Urban Form, *Landscape And Urban Planning*, 33 (1-3) : 81-127.
- Yaşamış, F. D. (2003). *Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye'de Ekolojik Bölge Planlaması Esasına Dayalı Çevresel Planlama ve Yönetim*, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve Türkiye, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, Sayı: MF.ŞBP-03.001, İstanbul, s 94-111.
- Yenice, S. (2005). Kentsel Planlama Sürecinde Konya Kent Formunun Gelişimi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Şehir Bölge ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Konya, 113 s.
- Yıldızcı, A.C. (1982). Kentsel Yeşil Alan Planlaması ve İstanbul Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi. Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul, 201 s.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Tuğçe YURTKULU

Doğum Yeri ve Tarihi : Aydın, 27.07.1988

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, İspanyolca

Bilimsel Faaliyet/Yayınlar : Aydın-Atça Kent Planının Kentsel Yerleşim Üzerine Etkisinin İrdelenmesi, Bartın Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Sonuç Raporu, Proje No: 2016-FEN-CY-007.

Çelikyay, S. ve Yurtkulu, T. (2018) Atça'daki Peyzajı Biçimlendiren Planlı Kentsel Gelişim Üzerine İrdellemeler, Bartın University International Journal of Natural And Applied Sciences, 1 (1): 18-28.

Aldığı Ödüller : İstanbul-Arnautköy Rekreasyon Alanı Yarışma Projesi, 1. Mansiyon Ödülü-(Arnavutköy Belediyesi).

İş Deneyimi

Stajlar : Aydın Büyükşehir Belediyesi, Fen İşleri-Aydın Büyükşehir Belediyesi Orman Fidanlığı

Projeler ve Kurs Belgeleri : İngilizce, İspanyolca, 3ds Max

Çalıştığı Kurumlar : Aydın-Mat Tasarım Proje İnş. Taah. Nak. Bilgi İşlem
Tic. Ltd. řtdi.

İletişim

E-Posta Adresi : 2uartproject@gmail.com

Tarih : 02/05/2018(Tez sınav tarihi)

